Tampereen yliopisto

Alina Isoviita

ABSTRAKTION I MYNDIGHETSTEXTER

En fallstudie av Vasa stads *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd*

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikationsvetenskaper
Studieinriktningen i nordiska språk
Pro gradu -avhandling
Januari 2021

SAMMANDRAG

Alina Isoviita: Abstraktion i myndighetstexter. En fallstudie av Vasa stads *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd*.
Pro gradu-avhandling
Tammerfors universitet
Studieinriktningen i nordiska språk
Januari 2021

I denna pro gradu-avhandling studerar jag en myndighetstext utgiven av Vasa stad. Texten heter *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd* (2019) och det är en text som beviljaren tillämpar när hen behandlar ansökningar om kompletterande utkomststöd.

Syftet med avhandlingen är att redogöra för textens tillgänglighet. Detta gör jag genom att redogöra för sådana utvalda språkliga drag som påverkar hur abstrakt texten är, eftersom textens grad av abstraktion påverkar dess tillgänglighet. Dessa drag är processtyper och deras deltagare, passiv samt grammatiska metaforer. Dessutom redogör jag för vilka möjliga funktioner dragen har i texten.

Avhandlingens teoretiska och metodologiska bakgrund baserar sig huvudsakligen på Hallidays (2004) systemisk-funktionella grammatik (SFG). Med hjälp av den identifierar jag textens processtyper och deras deltagare. Deltagarnas abstraktionsgrad undersöker jag vidare genom att klassificera dem i grupperna *specifik*, *generell* och *abstrakt* enligt Edlings (2006) modell. Av grammatiska metaforer analyserar jag nominaliseringar. Dragens funktioner redogör jag för genom att fundera på vad som kunde vara det andra sättet att uttrycka samma betydelse och ifall det andra alternativet är enklare och således bättre ur tillgänglighetens synvinkel.

Resultaten visar att den materiella processtypen är den mest frekventa, följt av de relationella och verbala processtyperna. Materiella processer skapar oftast konkretion men eftersom den största delen av de materiella processerna står i passiv, skapar de abstraktion i texten. Relationella processer hänger oftast ihop med abstraktion. Processernas funktion är bland annat att betona beviljarens makt över den sökande. Passiv är det mest frekventa abstrakta draget i texten. Passivens funktioner är bland annat att undvika upprepning och organisera information. Av deltagarna är abstrakta deltagare den mest frekventa deltagartypen, följt av specifika och generella deltagare. Grammatiska metaforer har som funktion att få processbetydelserna att fungera som deltagare i satser eller att uttrycka information tätt. Allt som allt visar resultaten att de analyserade språkliga dragen oftast bidrar till att öka textens abstraktion och således är textens abstraktionsgrad hög. Förutom de identifierade funktionerna förekommer det dock hos varje analyserat drag också fall där dragen inte har någon motiverad funktion utan informationen vore mer tillgänglig om skribenten hade uttryckt innehållet på kongruent språk.

Nyckelord: abstraktion, systemisk-funktionell grammatik, myndighetstext, klarspråk

TIIVISTELMÄ

Alina Isoviita: Abstraktion i myndighetstexter. En fallstudie av Vasa stads *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd*.
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Pohjoismaisten kielten tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2021

Pro gradu –tutkielmassani tarkastelen Vaasan kaupungin julkaiseman viranomaistekstin *Täydentävän toimeentulotuen soveltamisohjeet* (2019) ruotsinkielistä versiota. Teksti on ohjeisto, jota tuen myöntäjä soveltaa käsitellessään täydentävän toimeentulotuen hakemuksia.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää tekstin saavutettavuutta. Tätä selvitän tutkimalla valitsemiani kielen piirteitä, jotka vaikuttavat tekstin abstraktiuteen, sillä abstraktius vaikuttaa tekstin saavutettavuuteen. Tarkastelemani piirteet ovat prosessit ja niiden osallistujat, passiivi ja kieliopilliset metaforat. Lisäksi tutkin, mitä mahdollisia funktioita näillä piirteillä on tekstissä.

Tutkielman teoreettinen ja metodologinen tausta perustuu pääosin Hallidayn (2004) systeemis-funktionaaliselle kieliopille. Sen avulla tunnistan tekstin prosessityypit ja niiden osallistujat. Osallistujien abstraktiutta tutkin tarkemmin luokittelemalla ne *spesifeihin*, *geneerisiin* ja *abstrakteihin* osallistujiin Edlingin (2006) mallin mukaan. Kieliopillisista metaforista analysoin nominalisaatioita. Piirteiden funktioita tarkastelen pohtimalla, mikä voisi olla toinen tapa ilmaista sama merkitys, ja onko tämä toinen vaihtoehto yksinkertaisempi ja siten saavutettavuuden kannalta parempi vaihtoehto.

Tulokset osoittavat, että yleisin prosessityyppi on materiaaliset prosessit, sitä seuraavaksi suhdeprosessit ja viimeisenä verbaaliset prosessit. Materiaaliset prosessit yleensä konkretisoivat tekstiä, mutta koska suurin osa tekstin materiaalisista prosesseista on passiivissa, luovat ne tekstiin abstraktiutta. Suhdeprosessit liittyvät yleensä abstraktiuteen. Prosessien funktiona on muun muassa painottaa tuen myöntäjän valtaa suhteessa tuen hakijaan. Passiivi on tekstissä yleisin abstrakti piirre. Sen funktioita ovat muun muassa toiston välttäminen ja informaation järjestäminen. Osallistujista yleisin tyyppi on abstrakti, toiseksi yleisin spesifi ja viimeisenä geneerinen. Kieliopillisten metaforien funktiona on saada prosessimerkitykset toimimaan osallistujina lauseissa tai ilmaista informaatiota tiiviisti. Kaiken kaikkiaan tulokset osoittavat, että tarkastellut kielenpiirteet yleensä luovat tekstiin abstraktiutta ja tekstin abstraktiotaso on siten korkea. Tunnistettujen funktioiden lisäksi jokaisen analysoidun piirteen kohdalla on tapauksia, joissa piirteillä ei ole perusteltua funktioita, vaan informaatio olisi saavutettavampaa, jos kirjoittaja olisi käyttänyt sisällön ilmaisussa kongruenttia kieltä.

Avainsanat: abstraktius, systeemis-funktionaalinen kielioppi, viranomaisteksti, selkeä virkakieli

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Innehåll

1 INLEDNING **1**
1.1 SYFTE 3
1.2 DISPOSITION 4
1.3 TIDIGARE FORSKNING 5

2 TEXTANALYTISKA UTGÅNGSPUNKTER **8**
2.1 SPRÅKETS ABSTRAKTION 8
2.1.1 Processer *12*
2.1.2 Passiv *15*
2.1.3 Grammatiska metaforer *16*
2.2 SYSTEMISK-FUNKTIONELL SYNVINKEL PÅ SPRÅKET 18

3 KLARSPRÅK OCH MYNDIGHETSSPRÅK **20**
3.1 KLARSPRÅK 20
3.1.1 Hur skriver man klarspråk? *21*
3.1.2 Kritiska aspekter *23*
3.2 MYNDIGHETSSPRÅK 25
3.2.1 Varför uppfattas myndighetsspråk som svårbegripligt? *27*
3.2.2 Svenska som myndighetsspråk i Finland *29*

4 MATERIAL OCH METOD **31**
4.1 MATERIAL 31
4.2 METOD 33

5 ANALYS **36**
5.1 PROCESSER 36
5.1.1 Materiella processer *36*
5.1.2 Relationella processer *39*
5.1.3 Verbala processer *41*
5.2 PASSIV 42
5.3 DELTAGARE 46
5.3.1 Abstrakta deltagare *46*
5.3.2 Generella deltagare *48*
5.3.3 Specifika deltagare *50*
5.4 GRAMMATISKA METAFORER 52
5.5 FLERA OLIKA SPRÅKLIGA DRAG TILLSAMMANS SOM ABSTRAKTIONSSKAPARE 55

6 SAMMANFATTNING **57**
6.1 SAMMANFATTNING AV PROCESSTYPER 57
6.2 SAMMANFATTNING AV PASSIV 59
6.3 SAMMANFATTNING AV DELTAGARE 60
6.4 SAMMANFATTNING AV GRAMMATISKA METAFORER 60

7 DISKUSSION **62**

REFERENSER **65**

1 Inledning

Under de senare åren har det skett en förändring i det administrativa språkbruket så att de långa meningarna har blivit korta, men samtidigt har andelen begrepp blivit större. På detta sätt är dagens administrativa texter mycket abstrakta. (Tiililä 2013.) Med begreppet *abstrakt text* avser jag i denna avhandling en text som innehåller flera abstrakta referenter och abstrakta verb. Abstrakta referenter är referenter som inte är platsbundna och som även kan sakna anknytning till tid. Man kan inte heller röra eller se dem. Abstrakta verb är verb vars betydelse är generell, som till exempel verbet *vara*. Dessutom innehåller en abstrakt text förhållandevis mycket nominaliseringar och verb i passivform.

Jämfört med konkreta texter kräver abstrakta texter ofta mer av läsaren. De kan till exempel anknyta till mer specialiserade innehåll och på detta sätt förutsätta större förkunskaper av läsaren. Därför kan textens abstraktionsgrad berätta någonting om hur lätt eller svår den är för en läsare, det vill säga hur tillgänglig texten är. (Hallesson 2011: 39.)

Myndighetsspråk är det språk som olika myndigheter och institutioner använder. Trots att myndighetsspråket har blivit ledigare under den senaste tiden kan man fortfarande stöta på myndighetstexter som är skrivna på krångligt ”kanslispråk”. (Lassus 2017: 98.) Kanslispråk är en gemensam benämning på språkliga drag som ofta upplevs som svårbegripliga i myndigheternas språkanvändning (Suominen 2019:120). Svårbegripligheten beror inte enbart på själva språket utan för att förstå innehållet i en myndighetstext krävs det ofta vissa fackkunskaper. Det är dock myndigheternas uppgift att förmedla avancerad kunskap genom att leda läsaren över kunskapsbarriären så att hen förstår det som myndigheten vill säga. Ett centralt sätt att lyckas i detta är att skriva *klarspråk*. (Lassus 2017: 98, 100.) Språkbruk anknyter således starkt till god förvaltning och även i förvaltningslagen (6.6.2003/434: 9 §) konstateras det att ”myndigheterna skall använda ett sakligt, klart och begripligt språk”.

I denna studie redogör jag för sådana utvalda språkliga drag som kan påverka en texts abstraktion. Dessa drag är processtyper tillsammans med deras deltagare, passiv samt grammatiska metaforer och texten som jag analyserar är en myndighetstext utgiven av Vasa stad. Dessutom redogör jag för vilka möjliga funktioner dessa drag har i texten. Genom att undersöka dessa drag och funktioner får jag veta hur abstrakt och således tillgänglig texten är och vilka funktioner de abstrakta dragen har i

texten. Jag analyserar dragen och deras funktioner med hjälp av *systemisk-funktionell grammatik* vars utgångspunkt är betydelsen och den kommunikativa funktionen. Myndighetstexten som jag undersöker i denna studie fungerar som ett exempel på en bredare myndighetstextgenre och språkbruk som är typiskt för genrens texter. Således kan resultaten även bredare bidra till att förklara myndighetstexters språkliga karaktär.

Att gott språkbruk förutsätts i lagen är inte det enda skälet att studera klarspråk. Samhälleligt är klarspråk viktigt eftersom i kommunikationen mellan myndigheter och medborgare har myndigheten mer makt. Det kan vara fråga om till exempel kunskapsmakt, vilket innebär att myndigheten har kunskap om fackområdet och lagstiftningen. Dessutom kan myndigheten ha ekonomisk makt, vilket innebär att myndigheten fattar beslut om huruvida personen i en viss livssituation får pengar. (Lassus 2013: 161.) Eftersom klarspråk strävar efter att medborgarna bättre ska förstå myndigheternas information gällande till exempel dessa ärenden främjar klarspråk demokratin. Utifrån bättre förståelse har medborgare nämligen möjlighet att till exempel förstå beslut, delta i samhällslivet och engagera sig politiskt. Utan ett begripligt språk är dialogen mellan medborgare och myndigheter inte möjlig. Dessutom ökar klarspråk medborgarnas förtroende: om de inte förstår en text kan de förhålla sig misstänksamma mot myndigheten. (Hedlund 2006: 9.)

Också myndigheterna själva har nytta av klarspråk eftersom det sparar tid och pengar. Korta och begripliga texter minskar risken för missförstånd, vilket innebär att myndigheterna slipper svara på frågor om vad som egentligen avses i en text. (Hedlund 2006: 10.) Dessutom sköter administrationen även sina inre uppgifter effektivare med hjälp av klarspråk. Administrativ personal nämligen läser, bearbetar och utnyttjar organisationens texter varje dag i sitt arbete. (Suominen 2019: 62.) Klarspråk gör således även myndigheternas arbete med olika sorts texter behagligare.

Förvaltningslagens krav om ”sakligt, klart och begripligt språkbruk” gäller inte bara majoritetsspråket, det vill säga finskan i Finland, utan alla språk som myndigheter använder. Texter som är skriven på ett språk som är icke-dominerande i samhället brukar dock ha en lägre status inom myndighetsorganisationer. (Tolvanen 2016a: 23, 72–73.) Av organisationernas finlandssvenska myndighetstexter är största delen översättningar från finskan (Lassus 2010: 27), vilket kan påverka den svenska versionen negativt (Markelin 2011: 10). Därför är det viktigt att studera detta ämne också ur nordistikens synvinkel; att en finskspråkig myndighetstext är klar och begriplig betyder inte automatiskt att den motsvarande svenskspråkiga texten också är det.

Dessutom behövs det undersökningar bland annat om olika administrativa texter för att kunna utveckla myndighetsspråk i praktiken (Hakulinen m.fl. 2009: 172).

1.1 Syfte

Avhandlingens syfte är å ena sidan att undersöka sådana utvalda språkliga drag som påverkar graden av abstraktion i Vasa stads *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd.* Genom att göra detta kan jag bedöma hur tillgängliga anvisningarna är för läsaren. De utvalda språkliga dragen är processer och deras deltagare, passiv samt grammatiska metaforer. Å andra sidan är syftet också att undersöka vilka funktioner dessa drag har i texten. Mina forskningsfrågor är:

- I vilken mån innehåller språket i Vasa stads *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd* olika processtyper, passiv samt grammatiska metaforer?
- Hurdan är processdeltagarnas abstraktionsgrad i Vasa stads *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd*?
- Vilka språkliga funktioner har olika processer och deras deltagare, passiv samt grammatiska metaforer i Vasa stads *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd*?

Genom att svara på dessa frågor kan jag utreda inte bara hur abstrakt språket är utan också om det finns någon motiverad anledning till abstraktionen. Ifall sådana anledningar inte finns försvagar språket textens tillgänglighet onödigt.

Processtyper analyserar jag därför att de kan karakterisera en text på skalan konkret–abstrakt på ett vidsynt sätt; till exempel relationella processer hänger ofta ihop med abstrakt språk (Karlsson 2011: 24). Jag analyserar också processernas deltagare eftersom de kan vara konkreta, till exempel ”en bil”, eller abstrakta, till exempel ”en idé”, (Hallesson 2011: 41) och därför påverkar för sin del hur abstrakt en text är. Passiv och grammatiska metaforer analyserar jag därför att båda brukar försvaga konkretionen i en text (Holmberg & Karlsson 2006: 171). Också olika anvisningar för klarspråk uppmanar att undvika passiv samt nominaliseringar som är en typ av grammatisk metafor. (Sommardahl 2012: 29–30, Hedlund 2006: 8).

Min hypotes är att det finns både omotiverade och motiverade abstrakta språkval i texten. Jag tror att omotiverade val kan finnas därför att finlandssvenska myndighetstexter ofta är översatta från finska eller åtminstone ofta produceras parallellt med de finska versionerna (Lassus 2010: 27, 221). Detta i sin tur kan leda till att skribenter använder passiv och nominaliseringar likadant på båda språken. Detta är problematiskt eftersom dessa drag kan fungera bra på finska men på grund av olikheterna mellan finska och svenska fungerar dragen inte alltid lika bra i svenskan (Sommardahl 2012: 86).

Jag tror dock att det även finns motiverade val eftersom de nämnda dragen också har vissa viktiga språkliga funktioner. Passiven är ett naturligt val när det till exempel är självklart eller irrelevant att veta vem som är aktören (Puskala 2009: 44). Nominaliseringar kan i sin tur fungera bra när skribenten till exempel vill sammanfatta vad hen redan har sagt (Solomon 1996: 296).

1.2 Disposition

I kapitel 2 behandlar jag avhandlingens textanalytiska utgångspunkter. Jag berättar först om hur olika forskare närmar sig abstraktion och sedan ger jag en definition av vad jag avser med begreppet *abstrakt text* i denna avhandling. Jag presenterar också vissa språkliga drag som kan berätta någonting om hur abstrakt en text är. Dessa drag är processtyper och deras deltagare, passiv samt grammatiska metaforer och dessa är alltså drag som jag analyserar i mitt material. I slutet av kapitlet presenterar jag också den systemisk-funktionella synvinkeln på språket eftersom de nämnda utvalda dragen baserar sig på den systemisk-funktionella grammatiken.

I kapitel 3 berättar jag om klarspråk och myndighetsspråk. Jag definierar först begreppet *klarspråk* samt berättar om vad skribenten ska ta hänsyn till om hen skriver klarspråk. Jag presenterar också sådan kritik som olika forskare har presenterat mot klarspråk. Sedan berättar jag om vad jag avser med *myndighetsspråk* och redogör för myndighetsspråkvårdens utveckling och olika faser. Jag berättar också varför läsaren ofta uppfattar att myndighetsspråk är svårbegripligt. I det sista delkapitlet diskuterar jag det finlandssvenska myndighetsspråket.

I kapitel 4 presenterar jag avhandlingens material och metod. Jag motiverar varför jag har valt materialet och hur jag avgränsar det. Jag berättar också konkret hur jag analyserar mitt material. Kapitel 5 utgör avhandlingens analysdel. Jag behandlar varje utvalt språkligt drag och dess

funktioner i ett eget delkapitel. I slutet av kapitlet behandlar jag också kort, med hjälp av ett exempel, hur de olika språkliga dragen tillsammans påverkar textens abstraktion. I kapitel 6 sammanfattar jag det som jag gjort i avhandlingen samt presenterar mina mest centrala resultat för varje analyserat drag. I det sista kapitlet diskuterar jag avhandlingen kritiskt. Jag funderar på mina metodval och om det finns någonting jag kunde ha gjort annorlunda. Jag tar också upp hur resultaten förhåller sig till hypotesen och den tidigare forskningen. Jag diskuterar även resultatens betydelse och ger några idéer för framtida forskning.

1.3 Tidigare forskning

Abstraktion har tidigare studerats i olika kontexter. I en skolkontext studeras den av Edling (2006) vars utgångspunkt är den kunskapsutveckling som händer när man går från vardagsspråk till specialiserat språk. Hennes material omfattar läroboksstexter och texter skrivna av elever, klassrumsobservationer samt intervjuer med elever och lärare. Materialet är från tre olika ämnen: svenska, samhällsorienterande ämnen och naturorienterande ämnen. Edling koncentrerar sig på att beskriva abstraktion och språkliga drag som hänger ihop med det. Dessa drag är grammatisk metafor och teknikalitet. Dessutom analyserar hon texters referenter på skalan specifik, generell och abstrakt, en modell som också jag använder i denna avhandling (se 4.2). Resultaten visar bland annat att det finns mest abstrakta referenter i naturorienterande texter och minst i svenskämnet. Dessutom finns det skillnader mellan olika skolår: abstraktionen är högre i elevers texter från senare skolår. Dock har nästan alla texter referenter på alla abstraktionsgrader.

I en tidningskontext studeras abstraktion av Hallesson (2011) som studerar en ledare i *Dagens Nyheter.* Hon studerar abstraktion genom att redogöra för textens processtyper och subjekt, grammatiska metaforer och referenter. Analysen visar att relationella och materiella processer förekommer oftast. Subjekt i relationella processer är oftast opersonliga och abstrakta och de är inte heller ovanliga i materiella processer. Det finns också flera grammatiska metaforer och abstrakta referenter. Hallesson (2011: 48) identifierar även grammatiska metaforers funktioner. En funktion är utrymmeseffektivitet som betyder att skribenten kan uttrycka sig kortare genom att använda en grammatisk metafor som till exempel ”nystart i livet och investeringsmöjligheter” istället för att uttrycka samma sak kongruent i formen ”en chans att starta på nytt i livet och att det blir möjligt att investera”. En annan funktion är att genom grammatiska metaforer kan skribenten lägga fokusen på det viktiga utan att behöva förklara betydelser och relationer.

Svenskspråkiga myndighetstexter har tidigare forskats ur en komparativ aspekt som tar hänsyn till skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska texter. Lassus (2010) material består av finlandssvenska och sverigesvenska socialförsäkringsbroschyrer som riktar sig till barnfamiljer. Hon redogör för hur den tänkta läsaren och institutionen görs synliga i broschyrer och vilka betydelser som anknyter till dem. Genom en systemisk-funktionell analys studerar hon bland annat ordval, processbetydelser och deltagare. I finlandssvenska texter förekommer materiella processer oftast medan relationella och verbala processer är vanligare i sverigesvenska texter. I processerna är läsaren en aktiv deltagare med rättigheter och skyldigheter medan institutionen oftast inte är en deltagare även om den förekommer i broschyrerna. Hon nämner också översättningsaspekten: broschyrerna från de två olika länderna är likartade särskilt då när de finlandssvenska broschyrerna inte är översatta från finskan.

Finlandssvenska och sverigesvenska myndighetstexter studeras också av Tolvanen (2014a) vars material behandlar pension. En av Tolvanens utgångspunkter är att genom språkliga val kan relationen mellan myndigheten och läsaren konstrueras som mer eller mindre asymmetrisk. Hennes resultat visar att myndighetens auktoritet avlägsnas i Sverige medan den lyfts fram tydligt i finlandssvenska texter. I finlandssvenska texter görs detta genom att betona att myndigheten är den som betalar ut och beviljar pensioner medan läsarens uppgift är att ansöka om pension om hen vill ha den. I sverigesvenska texter är myndigheten däremot den som beräknar pensionen och som endast sällan fattar beslut. Dessutom ”beviljar” myndigheten endast i finlandssvenska texter. I Finland är det också vanligare att mottagaren har en passiv roll. Således betonar finlandssvenska och sverigesvenska texter olika aspekter i myndighetsverksamheten. (Tolvanen 2014a.) Också komplexa nominalgrupper som gör texten mer abstrakt och specialiserad förekommer oftare i finlandssvenska texter (Tolvanen 2014b). Över huvud taget är myndighetsspråk mer informellt i Sverige än i Finland (Tolvanen 2016a).

Även opersonliga konstruktioner i myndighetstexter har intresserat forskare. Utifrån det ovannämnda materialet har Tolvanen (2016b) också redogjort för materialets opersonliga konstruktioner som en funktionell resurs i språket. Resultaten visar att finlandssvenska och finska texter liknar varandra mycket; de innehåller till exempel fler nominaliseringar och passiver än sverigesvenska texter. Detta förklaras delvis av att finlandssvenska texter är översatta från finska. Finlandssvenska texter innehåller dock färre nominaliseringar än finska. Resultaten visar också att

passiv utan agent oftast syftar på myndigheten medan infinita konstruktioner och man-passiv oftast syftar på mottagaren. Opersonliga konstruktioner påverkar också hur information ordnar sig i satser.

Även kommunala myndighetstexter har studerats. Suominen (2019) redogör för på vilka sätt man kunde förbättra användbarheten av kommunala föredragningslistor och protokoll som är skriven på finska. Hon utreder vilka aspekter experter på kommunikation ser som problematiska när det gäller användbarheten av myndighetstexter. Som informanter har hon tio personer med erfarenhet av att jobba med kommunikativa uppgifter i kommuner. Suominen intervjuar dessa informanter och de får också läsa en besluttext som gäller kommunstyrelsen protokoll. På basis av besluttexten skriver informanterna en webbtext samt en Twitter- och Facebook–uppdatering. Som problem i besluttextens användbarhet nämner informanterna bland annat att texten saknar kommuninvånares synvinkel och konkretion samt att texten innehåller komplexa begrepp. Att behandla den abstrakta texten är jobbigt för informanterna även om texttypen och dess innehåll är bekanta för dem. För att förbättra måltextens användbarhet konkretiserar informanterna bland annat källtextens uttryck, lägger till exempel och tar bort nominaliseringar.

På basis av sina resultat konstaterar Suominen att klarspråksanvisningar borde betona konkretion mer. Hennes resultat tyder på att konkretion anknyter bredare till den utvalda textstrategin, till exempel till i vilken ordning skribenten presenterar information eller vilket innehåll hen väljer att ta med i texten. Denna bredare, utvalda textstrategi avspeglar sig också på konkretion på ordnivån och således är användningen av enstaka konkreta ord snarast en följd av den bredare textstrategin. (Suominen 2019: 307.) Med andra ord visar Suominens resultat att skribenten kan påverka textens konkretion bättre genom att fästa uppmärksamhet på textstrategin istället för att koncentrera sig på enstaka ordval.

2 Textanalytiska utgångspunkter

I detta kapitel redogör jag för abstraktion och ger en definition av vad jag avser med abstrakta texter. Jag presenterar också vissa språkliga drag som kan berätta någonting om hur abstrakt en text är: processtyper och deras deltagare, passiv samt grammatiska metaforer. I 2.2 presenterar jag också kort den systemisk-funktionella synvinkeln på språket eftersom de utvalda dragen baserar sig på den systemisk-funktionella grammatiken.

2.1 Språkets abstraktion

Abstrakt är ett komplext begrepp och innan jag går till mer vetenskapliga källor närmar jag mig begreppet genom att presentera några ordboksdefinitioner. *Svenska Akademiens ordlista* (2015) definierar begreppet genom följande beskrivningar: ”uppfattbar endast för tanken, begreppsmässig, inte konkret, ogripbar”. Enligt *Svensk ordbok* (2009) är abstrakt någonting ”som inte kan uppfattas med sinnena utan bara i tanken eller fantasin”. Som motsats till abstrakt ger *Svensk ordbok* begreppet *konkret.*

Skalan konkret–abstrakt är ganska typisk att utgå ifrån när man definierar abstraktion. Möjligheten att röra eller se någonting är ett av de enklaste kriterierna på denna skala. Konkret är någonting man kan röra och se. Detta kriterium har alltså att göra med objekt som är rumsligt begränsade. Det andra kriteriet är existensen i tid och plats, vilken konkreta objekt uppfyller. Beaktansvärt är att ett och samma ords abstraktionsgrad kan variera beroende på kontexten. Edling (2006: 67) ger ordet ”vatten” som exempel:

1. Vattnet i glaset smakar klorit. (min översättning)
2. Vattnet är den viktigaste substansen på jorden. (min översättning)

I det första exemplet refererar vattnet till något rumsligt begränsat och kan därför anses vara konkret. I det andra exemplet refererar vattnet till en allmän substans och kan därför anses betyda något generiskt. I det andra exemplet är vattnet alltså någonting som ligger i mitten på skalan konkret–abstrakt. (Edling 2006: 47–48, 67.)

Också Lyons (1977) talar om entiteter på tre olika nivåer. Entiteter på den första nivån är konkreta medan entiteter på den tredje nivån är mest abstrakta. Entiteter på den första nivån är fysiska:

människor, djur och ting som alltså uppfyller kriterierna om existensen i tid och plats och som kan ses. Entiteter på denna nivå är sådana att man kan referera till dem och man kan beskriva deras egenskaper. Entiteter på den andra nivån är händelser, processer och tillstånd som är tidsbundna. Entiteter på den tredje nivån är mest abstrakta eftersom de varken är plats- eller tidsbundna, till exempel ”en proposition”. Karakteristiskt för entiteter på den tredje nivån är bland annat att man kan försvara eller förneka dem eller komma ihåg eller glömma dem. De kan vara objekt för sådant som tro, förväntan eller dom. Grammatiskt refererar man ofta till entiteter på den andra och tredje nivån genom att använda nominalisering. (Lyons 1977: 442–445.)

Edling (2006) påpekar att referenter på en och samma abstraktionsnivå dock kan skilja sig från varandra beaktansvärt. Den särskiljande faktorn är *domänen* dit referenten tillhör. En abstrakt referent som hör till en *vardagsdomän* är till exempel ”hennes dröm i natt” medan en abstrakt referent ”neutralisera”, som hänvisar till en kemisk process, hör till en *specialiserad domän*. Vardagsdomänen ligger nära läsarens vardag medan referenter i en specialiserad domän är någonting som läsaren måste ha lärt sig formellt, det vill säga inte i vardagliga situationer, för att kunna förstå deras betydelse. (Edling 2006: 93.)

Kankaanpää och Piehl (2011) konstaterar att konkret språk framför allt är *åskådligt*. För en människa är det lättast att få information om världen genom sina sinnen: vi kan till exempel se bilar på gatan, höra trafikbuller och lukta avgas. Med hjälp av språket kan vi dock också skriva eller tala om sådant som vi inte direkt kan märka genom våra sinnen. ”Välmående” är till exempel något som vi inte direkt kan märka genom våra sinnen utan det är fråga om ett abstrakt begrepp som vi ska härleda från mångsidiga konkreta fenomen samt förhållandet mellan dem. Ju mer avlägsen förbindelsen med sinnesförnimmelsen är, desto abstraktare är språket. (Kankaanpää & Piehl 2011: 216.)

Kankaanpää och Piehl (2011: 219) listar några drag som kännetecknar abstrakt språk:

- ord som nämner att något görs, till exempel *övervakning* och *finansiering*
- namn på egenskaper, till exempel *fattigdom* och *kraftlöshet*
- ord som slutar med *– grad, – verksamhet, – process* och så vidare
- abstrakta verb, till exempel *vara, genomföra, utföra* och *förutsätta*
- termer, till exempel *integration*
- verb i passivform

- subjekt som inte är en människa eller någon annan konkret varelse

Några drag till som används för att beskriva abstraktion är att specificitet saknas och att det finns distans mellan läsaren och författaren. Dessutom har abstrakta referenter ett stort betydelseomfång. (Edling 2006: 188.) Betydelseomfånget kan störa läsaren ifall hen måste anstränga sig för att komma på ett innehåll för begreppet. Läsaren kan inte heller alltid vara helt säker på att hen har tolkat begreppet rätt. (Kankaanpää & Piehl 2011: 222.) Ett abstrakt uttryck kan alltså tolkas på flera sätt och om skribenten inte åskådliggör uttrycket blir det lätt vagt (Suominen 2019: 316).

Med tanke på grammatisk nivå gör abstraktionen att relationella processer föredras istället för de materiella processerna. Dessutom ersätter nominalgrupper satshelheter. På detta sätt beskriver texten verkligheten som förhållanden *mellan* fenomen, medan de förhållanden som finns *bakom* dessa enstaka fenomen stannar i skymundan. Nominalgruppskonstruktionen gör också att hänvisningar till referenter och processer är givna. Hiidenmaa (2001b: 54) ger följande meningar som exempel:

> ”Arbetsförmågan sjunker, vilket beror på en plötslig kris. Krisen hör till individens eget levnadslopp” (min översättning).

I exemplet talar man till exempel om kris och sänkning utan att ifrågasätta dem eller spekulera om dem. Om man istället använde satshelheter, som alltså kräver något verb, fick man information om vem som gör något, vad som görs och när. (Martin 1993: 240, Hiidenmaa 2001b: 54.)

På basis av de aspekter som jag presenterat ovan formulerar jag en definition till begreppet *abstrakt*. I denna avhandling avser jag med *abstrakt text* en text som innehåller förhållandevis mycket referenter som inte är platsbundna och som även kan sakna anknytning till tid. Man kan inte heller röra eller se dem utan de är endast uppfattbara för tanken. För att förstå dessa referenter behöver läsaren också ofta tolka dem på något sätt. Förutom dessa enstaka abstrakta referenter innehåller abstrakt text enligt min definition även förhållandevis mycket nominaliseringar, subjekt som inte är konkreta varelser, verb i passiv samt abstrakta verb. Med abstrakta verb avser jag det samma som Kankaanpää & Piehl (2011: 233): verb vars betydelse är generell, till exempel ”genomföra” och ”vara”. Dessa verb förekommer ofta med ord som nämner att något görs, medan konkreta verb berättar direkt vad som görs; till exempel ”springa” och ”skriva” (Kankaanpää & Piehl 2011: 218, 233).

De språkliga dragen som påverkar textens abstraktion och som jag har valt att studera i denna avhandling är alltså processer och deras deltagare, passiv och grammatiska metaforer. Dessa drag baserar sig på den systemisk-funktionella grammatiken (se 2.2) och jag har valt dem eftersom de motsvarar den traditionella grammatikens abstrakta drag som jag presenterat i min definition ovan. Processtyper motsvarar ungefär den traditionella grammatikens verbtyper och processernas deltagare motsvarar ungefär den traditionella grammatikens subjekt samt övriga nominala referenter. I denna avhandling avser jag också med grammatiska metaforer det som i den traditionella grammatiken kallas för nominaliseringar. Passiv anknyter i sin tur till verb utan subjekt, vilket alltså ofta skapar abstraktion i en text.

Man brukar säga att abstraktion är någonting som är typiskt för vissa texter. Om man studerar olika texter lite närmare kan man dock konstatera att nästan alla texter innehåller både abstrakta och konkreta drag. När man talar om att en text är abstrakt avser man alltså egentligen att abstrakta drag dominerar. (Edling 2006: 17.)

Myndighetstexter har med tiden blivit allt mer abstrakta och en orsak till detta är att det idag skrivs mycket om abstrakta företeelser som till exempel visioner, missioner och planer (Sommardahl 2012: 36). En annan orsak till att språkets abstraktion över huvud taget finns är samhällets specialisering där kunskapen delar sig i små bitar och fält. För att kunna uppfatta och diskutera denna kunskap måste man stödja sig på specialiserat språk. I specialiserat språk är abstraktion i sin tur ett centralt drag. Således kan abstraktion ses som en textuell strategi som gör det möjligt att uttrycka vissa typer av betydelser på ett passande och effektivt sätt. (Edling 2006: 45, 184.) Man använder alltså inte specialiserat språk för att visa hur ”duktig” en är (Edling 2006: 45) utan en bra text innehåller ofta ord från olika abstraktionsgrader (Kankaanpää & Piehl 2011: 217).

Lättlästa texter har fått kritik enligt vilken de är språkligt fattiga och deras innehåll sammanfattas för mycket. Ett sätt att göra en text lättfattligare utan att ta bort abstrakta uttryck är att förklara dessa uttryck med andra ord. (Suominen 2019: 315.) Olika människor har dock olika färdigheter att tillägna sig abstrakt språk (Lassus 2010: 88). Hur bra eller dåligt läsaren tillägnar sig en abstrakt text hänger ihop med hens kunskaper att förstå grammatiska former i ett skrivet medium (Edling 2006: 16).

2.1.1 Processer

Avhandlingens teoretiska och metodologiska bakgrund består huvudsakligen av den systemisk-funktionella grammatiken (härefter SFG, se 2.2) eftersom SFG bjuder på vissa aspekter som lämpar sig väl för betraktandet av språkets abstraktion. SFG är en mycket bred teori och metod och därför tar jag här upp endast de aspekter som är relevanta med tanke på min analys. Således koncentrerar jag mig på och presenterar närmare endast en av språkets tre metafunktioner (se 2.2). Denna utvalda metafunktion är *den ideationella metafunktionen*.

När det gäller den ideationella metafunktionen använder vi språk för att uttrycka vad som händer, hur något förhåller sig och vilka som är inblandade. Detta beskrivs med hjälp av *processer*, alltså att någonting sker. Till processerna hör *deltagare;* de som deltar i eller berörs av det som sker. Deltagare är antingen *första*- eller *andradeltagare*. Förstadeltagare är de som processen utgår ifrån och andradeltagare är de som påverkas eller binds ihop med förstadeltagarna. (Holmberg & Karlsson 2006: 73, 75–76.) Deltagare kan vara konkreta och personliga eller abstrakta och opersonliga (Hallesson 2011: 41).

Processer tillsammans med sina deltagare utgör satsens ideationella centrum. Till processerna hör dock också *omständigheter,* en sorts kringinformation som kan svara på frågorna *var, när* och *hur* något sker. De vanligaste omständigheterna uttrycker plats, tid, sätt och orsak. Platsomständigheten svarar på frågan *var,* det vill säga de lokaliserar processerna rumsligt. Tidsomständigheten svarar på frågan *när* och således placerar de processen i tiden. Sättsomständigheten svarar på frågan *hur* något görs medan orsaksomständigheten brukar förklara eller motivera processen. Med hjälp av processer samt deltagare och omständigheter som anknyter till dem, väljer vi på detta sätt hur vi förstår världen: vilka skeenden som är de mest centrala och vilka deltagare och omständigheter som därmed följer. (Holmberg & Karlsson 2006: 73–74, 102–104.)

Processen realiseras vanligtvis av en verbgrupp men processer är inte verb (Karlsson 2011: 24). En sats innehåller oftast en process som uttrycker en processbetydelse. Processen kan uttryckas av ett enda verb eller av en verbgrupp. Om det bara finns ett verb är *processkärnan,* det vill säga det verbet som bär huvudbetydelsen, det finita verbet. Ifall det är fråga om en verbgrupp ska man dock identifiera vad som är processkärnan, vilket innebär att också det infinita verbet kan vara processkärnan. Det infinita verbet bär nämligen ofta huvudbetydelsen medan det finita verbet ofta

fungerar som hjälpverb som inte förändrar processbetydelsen i grunden. (Holmberg & Karlsson 2006: 76–77, Lassus 2010: 124.)

Processer kan delas in i olika typer och den mest specificerande uppdelningen som Halliday (2004: 170–171) anger är att det finns sex olika processtyper. I denna avhandling utgår jag dock från Holmbergs och Karlssons (2006) uppdelning i fyra processtyper eftersom mitt syfte inte är att göra en noggrann analys av svenskans processtyper. De fyra processtyperna är *relationella, mentala, verbala* och *materiella processer*. Enkelt sagt handlar relationella processer om att vara, mentala processer om att uppleva, verbala processer om att säga och materiella processer om att göra. (Holmberg & Karlsson 2006: 79–80, 85, 89, 94.) Gränserna mellan de olika processtyperna är inte alltid tydliga, vilket innebär ett en och samma process kan klassificeras som flera processtyper. (Halliday & Matthiessen 2004: 173).

Relationella processer uttrycker hur saker och ting förhåller sig. Det krävs oftast inte energi och ingen synbar förändring sker. Istället är det fråga om relationen mellan två deltagare eller existensen av en enda deltagare. Relationella processer beskriver, klassificerar, sorterar och etiketterar. Det finns tre typer av relationella processer: *attributiva, identifierande* och *existentiella.* Attributiva processer beskriver egenskaper eller vad någon eller något har eller består av. Förstadeltagaren är *bärare* och andradeltagaren är *attribut.* Identifierande processer pekar ut något och ger det en etikett eller en identitet. Förstadeltagaren är *utpekad* och andradeltagaren är *värde.* Existentiella processer innehåller bara förstadeltagaren som är *den existerande.* (Holmberg & Karlsson 2006: 89–90.)

Mentala processer rör den medvetna världen där något inre sker. Det är fråga om en symbolisk nivå. Förstadeltagaren i en mental process är *upplevaren* medan andradeltagaren är *fenomen.* Också *verbala processer* rör den symboliska nivån men jämfört med de mentala processerna är det fråga om språkligt formulerade skeenden. Verbala processer handlar alltså om kommunikation och om att något sägs. Förstadeltagaren är *talaren* medan andradeltagaren kan vara *lyssnaren* (den som tar emot yttrandet)*, utsagan* (det som yttras) eller *talmålet.* (det som är det verbala målet för yttrandet). (Holmberg & Karlsson 2006: 78, 85, 94–95.)

Materiella processer är den vanligaste processtypen och den förändrar något i den yttre världen och kräver ofta någon sorts energi. Oftast uttrycker en materiell process att någon eller något gör något men det kan också vara att något händer. Materiella processer kan konkretisera en text eftersom de ofta gör en text rörlig och fysisk samt förankrar den i tid och rum. (Holmberg & Karlsson 2006:

80,113, Hallesson 2011: 44.) Förstadeltagaren i en materiell process är *aktören* och andradeltagaren är oftast *målet* (det som processen berör eller påverkar) men den kan också vara *utsträckning* (det som specificerar processbetydelsen) eller *mottagaren* (den som drar nytta av processen). (Holmberg & Karlsson 2006: 80, 83.)

Materiella processer kan vidare betraktas ur *agentivitetens* synvinkel. Då redogör man för om det finns en *agent* i satsen: alltså någon deltagare som orsakar processen och som har ansvar för att processen över huvud taget sker (se ex. 1). En deltagare som inte orsakar processen men genom vilken processen sker kallas däremot för *medium* (se ex. 2). Ett medium finns alltid i en process medan en agent kan finnas endast om processen har minst två deltagare. En ensam aktör kan alltså aldrig vara agent även om den medvetet gör någonting (se ex. 3). Agenten behöver en annan deltagare som den påverkar på något sätt. (Holmberg & Karlsson 2006: 108, Karlsson 2011: 28–29.)

Processer som har agent kallas för *handlingar.* Alla processer kan inte ha en agent (till exempel *faller* i ex. 2) och sådana processer kallas för *händelser.* Handlingar kan alltså ha en agent medan händelser endast har ett medium. Handlingen blir dock inte en händelse bara därför att agenten är osynlig (se ex. 4). I materiella processer är aktören oftast agent och målet är oftast medium. Medium och agent kan också förekomma tillsammans (se ex. 5). (Holmberg & Karlsson 2006: 109, Karlsson 2011: 29.)

(1) Greta	skottar.	
aktör agent	materiell process handling	
(2) Snön	faller.	
aktör medium	materiell process händelse	
(3) Jag	springer.	
aktör medium	materiell process händelse	
(4) Denna väg	sandas	ej.
mål medium	materiell process handling	
(5) Fröjdis	parkerade	bilen.
aktör agent	materiell process handling	mål medium

(Exemplen 1–2 och 4–5 från Holmberg & Karlsson 2006: 108–109. Exempel 3 från Karlsson 2011: 28)

Genom att använda en passiv konstruktion i en handling eller genom att byta handlingen till en händelse får skribenten den enda deltagaren att fungera som medium. Handlingar i passiv kan alltså ha en agent (till exempel i ex. 4 kunde agenten vara *kommunen: Denna väg sandas ej av kommunen*). Detta leder till att den enda deltagaren presenteras mer eller mindre som ett offer: som någon som utsätts för processen medan deltagaren som orsakar processen är osynlig. (Holmberg & Karlsson 2006: 112.)

Att analysera agentivitet är intressant endast med materiella processer därför att de kan vara antingen handlingar eller händelser. Relationella och mentala processer är oftast händelser medan verbala processer oftast är handlingar. (Holmberg & Karlsson 2006: 109–110.)

2.1.2 Passiv

Passivformen förknippas ofta med abstrakta drag eftersom den försvagar konkretionen när det gäller processer och deltagare. Detta beror på att när man använder passivform behöver man inte uttrycka någon agent som alltså är den som orsakar processen. (Holmberg & Karlsson 2006: 171.) Att passiv och grammatiska metaforer gör texten abstrakt beror också på att de implicit syftar på en referent utanför texten. Det finns alltså inte någon explicit referent. Detta innebär att läsaren själv ska tolka vem eller vilka som avses med konstruktionen i fråga. I tolkningen använder läsaren kontexten och sina egna kunskaper om världen som hjälpmedel. (Tolvanen 2016b: 123.)

Det kan vara naturligt att använda passiv om det är självklart eller irrelevant att veta vem som är aktören. Särskilt då borde skribenten dock tänka på läsaren; att aktören är självklar eller irrelevant för skribenten betyder inte att den skulle vara självklar eller irrelevant också för läsaren. I vissa fall kan aktören naturligtvis också vara omöjlig att identifiera. (Puskala 2009: 44.) Passiven kan också fungera bra om skribenten vill slippa upprepa samma subjekt ideligen (Tiililä 2015: 102).

Finlandssvenska myndighetstexter påverkas språkligt av finskan (se 3.2.2), vilket betyder bland annat att skribenter ofta översätter den finska passiven som passiv också på svenska. Detta är dock inte oproblematiskt eftersom finsk och svensk passiv egentligen är ganska olika. Medan den finska passiven ofta uppfattas som naturlig försvårar den svenska passiven textens läsbarhet genom att den ofta uppfattas som abstrakt eller vag. Därför borde skribenten vara noggrann med användningen av

passiv i svenskan och använda den endast om det verkligen finns en motiverad anledning till det. (Reuter 2011: 10.)

Att den finska passiven uppfattas som naturligare beror bland annat på att den på sätt och vis är en aktiv form. Detta i sin tur beror på att ord som står på subjektets plats fungerar snarare som ett objekt. Till skillnad från svenskan står pronomenet nämligen inte i nominativ i finskan och ordet på subjektets plats kan inte heller fungera som subjekt till ett samordnat aktivt verb (jfr t.ex. ”hänet on nimitetty virkaan” och ”hon utnämndes till byråchef och sade därför upp sig från sin gamla tjänst”). Till skillnad från svenskan förutsätter den finska passiven också alltid att den som agerar är en människa. Således kan man inte skriva till exempel meningen ”bilen krossades (av ett fallande träd)” i passiv på finska. I svenskan borde skribenten alltså föredra aktivformen för att göra texten klar och förståelig. (Reuter 2011: 10–11.)

2.1.3 Grammatiska metaforer

En faktor som påverkar tillgängligheten är frågan om hur *kongruent* en text är, det vill säga hur direkt eller enkelt något uttrycks (Hallesson 2011: 41). Man kan säga att i kongruent språk råder det en sorts balans mellan semantik och lexikogrammatik. Detta syns först och främst i ordklasser som har varsin semantisk motsvarighet i SFG: till exempel verb realiserar ofta en process och adjektiv en egenskap. (Magnusson 2010: 220.) Vanligtvis är språket mer kongruent i tal än i skrift. Dessutom påverkar sammanhanget: ju mer specialiserat det är, desto mer använder man språkets alla resurser för att kunna uttrycka det man vill. (Holmberg & Karlsson 2006: 162.) I speciella sammanhang behöver man alltså ofta använda mer utvecklade resurser än de som är typiska för allmänspråket (Holmberg, Karlsson & Nord 2011: 14).

Ett exempel på inkongruent språk är användningen av *grammatiska metaforer* som gör att den ovannämnda balansen inte gäller. När man använder en grammatisk metafor uttrycker man betydelse med hjälp av en kombination av kongruenta kategorier istället för att uttrycka betydelse med enskilda kongruenta kategorier. (Halliday & Matthiessen 2004: 640.) *Grammatiska metaforer* kan delas in i *ideationella* och *interpersonella grammatiska metaforer* (Magnusson 2010: 221). I denna avhandling är den interpersonella metaforen inte relevant och därför använder jag begreppen *grammatisk metafor* och *ideationell grammatisk metafor* synonymt.

Ideationella grammatiska metaforer har att göra med processer och deltagare (Holmberg & Karlsson 2006: 163). De packar in betydelse, till exempel den kongruenta processbetydelsen ”hon räknar” samt den kongruenta kvalitetsbetydelsen ”han var snäll” kan packas in som de grammatiska metaforerna ”räknande” respektive ”hans snällhet”. På detta sätt kan man med hjälp av grammatiska metaforer uttrycka process- och kvalitetsbetydelser som ting. Genom förtingligandet kan dessa betydelser också bli deltagare i satser. Grammatiska metaforer kan till exempel uppträda med relationella processer för att lyfta fram relationer mellan komplexa fenomen eller med materiella processer då grammatiska metaforer kan ”göra” saker. (Karlsson 2011: 31–32.) På detta sätt skapar grammatiska metaforer ny ideationell potential som kongruenta betydelser alltså inte kan uppnå. Samtidigt försvagar de dock vissa ideationella aspekter eftersom de ofta gör att deltagare ”försvinner”. Att packa in betydelse leder också till det att betydelsen framställs som faktum och tas för givet. (Halliday & Matthiessen 2004: 641–642, Karlsson 2011: 32.)

Att uttrycka process- och kvalitetsbetydelser som substantiv, som ting, kallas för nominalisering. Halliday konstaterar att ”nominalizing is the single most powerful resource for creating grammatical metaphor”. (Halliday & Matthiessen 2004: 656.) Klarspråksansvisningar uppmanar att undvika sådana här konstruktioner där verb görs till substantiv. Orsaken är att det är svårt för läsaren att veta vem som utför handlingen, vilket i sin tur kan hindra förståelsen. Dessutom blir texten längre. (Nord 2011: 63, Sommardahl 2012: 30.)

Nominaliseringar är dock också en språklig resurs: med hjälp av nominalisering kan man organisera information så att man kan göra förutsägelser om vad som följer näst. Dessutom kan nominaliseringar sammanfatta vad som redan har sagts. Man borde dock fundera på hur man använder nominaliseringar: på vilket sätt kan man dra mest nytta av dem respektive hurdana problem förekommer om man använder dem för mycket. (Solomon 1996: 296–297.)

Grammatisk metafor är alltså inte det samma som den traditionella, lexikala metaforen. Grammatiska metaforer har att göra med en grammatisk skillnad mellan två möjligheter att uttrycka en betydelse medan en lexikal metafor inte brukar ha något att göra med grammatiska skillnader. Att ge en definition av *grammatisk metafor* är inte oproblematiskt men i denna avhandling definierar jag begreppet enligt det snävare alternativet som Magnusson (2010: 227) erbjuder:

> Grammatiska metaforer är ”icke-typiska realiseringar av betydelse som har lexikal släktskap med en kongruent form, t.ex. nominaliseringar” och som ”innebär i förhållande till en kongruent form en

> rekonstruktion av grammatiken, då en betydelse realiseras på ett alternativt sätt, och en spänning mellan en metaforisk och en icke-metaforisk form".

Jag har valt denna definition eftersom den är förnuftig när man är intresserad av abstraktion. (Magnusson 2010: 220, 222, 227.)

2.2 Systemisk-funktionell synvinkel på språket

Den teoretiska och metodologiska bakgrunden i denna avhandling baserar sig huvudsakligen på systemisk-funktionell grammatik (SFG). Utgångspunkten i SFG är betydelsen och den kommunikativa funktionen, inte formen. Detta beror på SFGs språkuppfattning där språket ses som betydelseskapande handlingar. Det grundläggande inom SFG är alltså att den språkliga formen är ett uttryck för betydelse; med hjälp av språket uttrycker vi de betydelserna vi har behov av att uttrycka. (Holmberg & Karlsson 2006: 17–18.) *Funktionell* innebär således att språket har förmåga att skapa och uttrycka betydelse i kommunikation mellan människor (Halliday & Matthiessen 2004: 19, Holmberg & Karlsson 2006: 18).

Ur systemisk-funktionell synpunkt lever och verkar språket i form av texter. När man använder språk i en viss kontext är det inte fråga om någon variation utan det är grunden för utformningen av regelbundenheter. I SFG delar man in språket i *språket som potential* och *instanser* som språket uppträder i. Språket som potential är en samling av alla möjliga sätt att skapa mening med hjälp av lexikogrammatiken medan hur man skapar mening kommer till uttryck i instanser, alltså i texter. Mellan dessa nivåer finns en mellannivå som kallas för *register.* Registret begränsar antalet möjliga val i språket som potential och det får texterna att likna varandra. (Holmberg, Karlsson & Nord 2011: 9.) Registret har alltså att göra med det att hur vi använder språk beror på situationen (Halliday 1978: 31–32). Grammatiken är något som inte bara uttrycker betydelse utan också skapar den (Holmberg & Karlsson 2006: 11).

Tanken i SFG är att vi först och främst använder språk för att uppnå tre olika syften och dessa syften kallas för metafunktioner. *Den ideationella metafunktionen*, som är central i denna avhandling, innebär att vi beskriver våra erfarenheter och världen runt omkring oss. *Den interpersonella metafunktionen* har att göra med relationen mellan parter i kommunikationssituationen. *Den textuella metafunktionen* innebär att vi ordnar den information vi ger. (Holmberg, Karlsson & Nord 2011: 11.) Textuell metafunktion skiljer sig alltså från de två

andra på så sätt att den inte har någon egen grundbetydelse som den realiserar. Istället föds textuella betydelser då betydelser i de två andra metafunktionerna organiseras i förhållande till varandra. Alla tre metafunktioner fungerar parallellt. (Holmberg & Karlsson 2006: 27, 143.)

I SFG delas språket i olika skikt: *kontext*, *betydelse* och *lexikogrammatik*. Alla de tre metafunktionerna är skiktade i dessa parallellt. Kontexten är den sociala situationen där människor kommunicerar med varandra på något sätt. Man kan dela in kontexten i tre huvudkomponenter: *relation mellan kommunikationsparter, verksamhet* och *kommunikationssätt*. Dessa komponenter påverkar hur språket fungerar och hur det struktureras i kontexten. När det gäller relation skapas kommunikationsparternas roller genom kommunikationen, men rollerna ställer också upp vissa förutsättningar för språkanvändningen. Parternas behov samt roller och relationer påverkar hur en text skrivs och läses. Verksamhet är den större helheten där texten ingår som en del. Verksamheten skapar vissa ramar för tolkningen av det som kommuniceras. Kommunikationssättet innebär helt enkelt det hur kommunikationen sker. Kontexten med dessa tre komponenter skapar grunden för *betydelsen* som i sin tur framträder i form av ord och ordkombinationer, alltså i form av *lexikogrammatiken*. (Hellspong & Ledin 1997: 42–43, Holmberg & Karlsson 2006: 18–20.)

Till SFG hör tanken om att när människan använder språk har hon som alternativ ett stort antal system bland vilka hon kan välja. Största del av de gjorda valen leder till nya val som alla påverkar konstruktionen av det slutliga yttrandet. (Holmberg & Karlsson 2006: 27.) Uppfattningen som läsaren får av en verksamhet beror alltså på vad skribenten har valt att beskriva och på vilket sätt (Hallesson 2011: 41), även om skribenten kan ha gjort valen omedvetet (Halliday & Matthiessen 2004: 24). Därför utgår jag ifrån att språket i mitt material är sådant som det är på grund av val som skribenten har gjort, antingen medvetet eller omedvetet.

3 Klarspråk och myndighetsspråk

I detta kapitel diskuterar jag *klarspråk* och *myndighetsspråk.* Jag presenterar närmare några klarspråksanvisningar samt språkliga drag som skribenten ska ta till hänsyn när hen skriver klarspråk. Jag tar upp också sådan kritik som har presenterats mot klarspråk. Sedan berättar jag om myndighetsspråkvården samt om orsaker till varför läsaren ofta uppfattar myndighetstexter som svårbegripliga. I slutet av kapitlet behandlar jag också svenskans ställning som myndighetsspråk i Finland.

3.1 Klarspråk

I den svenska kontexten anknyter man idag begreppet *klarspråk* till myndighetskontexter då klarspråk står för ”klart och begripligt myndighetsspråk, i akt och mening att underlätta kommunikationen framför allt mellan medborgare och myndigheter” (Nord, Nyström Höög & Tønnesson 2015: 1). I den finlandssvenska och finska kontexten betonas även klarspråkets betydelse i kommunikationen mellan myndigheter (se t.ex. Sommardahl 2012: 7, Suominen 2019: 62). År 2014 antogs också ett handlingsprogram för klart myndighetsspråk i Finland. Programmets syfte är att ”förvaltningslagens klarspråkskrav ska tas på allvar och att de språkliga kraven omsätts i praktiken i högre grad än hittills”. (Undervisnings- och kulturministeriet 2014: 10.)

Solomon (1996) påpekar att då man talar om klarspråk lyckas man inte definiera noggrannare vad som egentligen avses med klart språk. Istället verkar begreppet få sin betydelse endast genom att man beskriver vad klarspråk *inte* är. Då brukar man säga att klarspråk är en motsats till exempel till kanslispråk, svårbegripligt språk samt komplexa satsstrukturer. (Solomon 1996: 285.) I denna undersökning definierar jag *klarspråk* på samma sätt som Hedlund (2006: 7): ”begripliga myndighetstexter och ett klart och mottagarorienterat myndighetsspråk” och enligt min mening syftar ”mottagare” både på medborgare och myndigheter.

Som det framgår av definitionerna är *begriplighet* centralt i klarspråket. Begreppet är någorlunda överlappande med *mottagarorientering* eftersom enligt Språkrådet (2010: 7) är begripligt språk sådant som är ”anpassat så att mottagaren bör kunna förstå”. Mottagaraspekten styr också Nords (2011) definition av begriplighet eftersom han ser begripligheten som ”en situerad potential i en text”. Det innebär att begripligheten inte är en absolut egenskap hos en text, utan potentialen

realiseras i den egentliga läsprocessen när en läsare läser en text och, med större eller mindre framgång, gör den meningsfull. Hur bra läsaren lyckas i att göra texten meningsfull beror bland annat på hens förkunskaper, intresse och motivation. Dock har även textens egenskaper beaktansvärd påverkan på begripligheten. (Nord 2011: 41.) Begriplighet är således en egenskap vars existens i en text beror både på textens och på läsarens egenskaper och att göra texten begriplig är det som klarspråksarbetet strävar efter att uppnå.

Klarspråk är inte samma sak som lättläst språk. Lättläst språk är en egen språkform som jämfört med standardspråk präglas av enklare ordförråd, uppbyggnad och innehåll. Lättlästa texter är avsedda först och främst för personer som har svårigheter med att läsa eller att förstå standardspråk. (Österlund 2011: 5.) Lättlästa texter syftar till att göra informationen mer tillgänglig också för specialgrupper som bland annat personer med dyslexi eller funktionsnedsättningar (Sommardahl 2012: 10).

Med tanke på tillgänglighet för medborgare som inte har någon form av lässvårighet är dock också klarspråk en faktor som förbättrar tillgängligheten. Man kan säga att tillgängligheten anknyter klarspråk till demokrati. Då är det fråga om att alla har tillgång till samma samhälleliga information och att alla förstår vad myndigheterna skriver. (Sommardahl 2012: 10.) Tillgänglig information innebär också att informationen är skriven begripligt (Hedlund 2006: 37). Språket har en viktig betydelse särskilt då när man talar om kognitiv tillgänglighet. Då är det fråga om hur läsaren tillägnar sig information och hur informationsbehandlingen kan underlättas. Då funderar skribenten på hur hen ska formulera informationshelheter så att så många läsare som möjligt kan förstå dem. (Mikkonen 2019.)

3.1.1 Hur skriver man klarspråk?

Kärnan i klarspråk är att utgångspunkten i skrivandet är läsarens värld och perspektiv istället för myndighetens. Det är fråga om *mottagaranpassning*; texterna ska kommunicera på rätt sätt med mottagaren. (Lassus 2017: 100–101.) Skribenten ska börja skrivandet genom att fundera på till vem eller vilka hen skriver: vad läsaren redan vet om ämnet och vad skribenten vet om läsarens språkliga kompetens (Hedlund 2006: 7). Skribenten ska också tänka på vad läsaren borde veta eller vad hen borde kunna göra efter att hen har läst texten (Rahm 2014: 393).

I olika källor kan man hitta anvisningar för hur man skriver klarspråk och vilka drag i språket man ska föredra för att skriva klart. Anvisningarna är likartade innehållsligt och i denna avhandling kallar jag dem med en gemensam term för *klarspråksanvisningar.* De mest centrala anvisningarna som jag stödjer mig på är Hedlunds (2006) handbok *Klarspråk lönar sig* samt Sommardahls (2012) skrivhandledning *Klarspråk i kommunen – en skrivhandledning.* Hedlunds handbok anknyter till klarspråksarbetet i Sverige. Handboken har uppstått som ett resultat av *Klarspråkgruppens* verksamhet i Regeringskansliet. Klarspråksgruppen var en arbetsgrupp vars uppgift var att ”främja språkvårdsarbete hos myndigheterna”. Handboken är avsedd att vara ett verktyg som myndigheterna kan dra nytta av i sitt klarspråksarbete. (Olovsson 2007: 104, 109.)

Sommardahls skrivhandledning anknyter i sin tur till klarspråksarbetet i Finland vars betydande förebild dock är det svenska klarspråksarbetet (Sommardahl 2010: 1). Skrivhandledningen är ett av resultaten av klarspråksprojektet *Rakt på sak*. Projektet påbörjades av *Finlands kommunförbund* och av den svenska avdelningen vid *Institutet för de inhemska språken.* Några av projektets syften var bland annat att ”skapa långsiktiga planer för klarspråksarbete på kommunerna och att bygga upp ett bestående nätverk för språksamarbete”. (Sommardahl 2012: 3.)

För att skriva klart ska skribenten enligt anvisningarna bland annat:

- **Undvika ålderdomliga och svårbegripliga ord:** Ålderdomliga ord gör texten stel och kanslispråklig.
- **Förklara svåra men nödvändiga termer:** Skribenten kan inte alltid avstå från svårbegripliga uttryck och fackord. I så fall ska skribenten förklara dessa termer då hen använder dem första gången. På detta sätt konkretiserar skribenten specialiserade termer också för vanliga medborgare som annars riskeras att bli utestängda från diskussionen.
- **Använda ett aktivt språk:** Passivform skapar distans mellan mottagare och avsändare och det blir oklart vem som gör något.
- **Skriva det viktigaste först:** På detta sätt är det mest sannolikt att läsaren intresserar sig för texten och skribenten får fram sitt budskap.
- **Skriva kort:** Texten är lättare att läsa och förstå när skribenten bara skriver det nödvändiga som läsaren behöver veta.
- **Sammanfatta längre texter:** Då skribenten inleder texten med en sammanfattning är det snabbare för läsaren att avgöra vad texten handlar om.

- **Vägleda läsaren:** En tydlig struktur med innehållsförteckning, underrubriker, metatext och en logisk styckeindelning underlättar läsningen. Sambanden blir tydliga då skribenten använder sambandsord som till exempel *trots allt* och *eftersom*.
- **Skriva omväxlande korta och lite längre meningar:** Långa och invecklade meningar är ofta svåra att läsa. Varierar skribenten meningslängden blir meningsbyggnaden istället ofta enkel och således är texten lättare att läsa.
- **Inte göra verb till substantiv:** Substantiverade verb gör att agerandet försvinner, vilket ofta gör texten svårare att läsa. Istället för att använda flera ord som slutar på –ande, –ende och –ing är det behagligare att använda att-, hur- och när-satser.
- **Tänka på tonen:** De flesta kommunala texterna är för opersonliga och stela, vilket delvis beror på att skribenten omtalar läsaren i tredje person. Duas eller nias läsaren blir tonen istället personligare och således mindre byråkratisk och ohövlig.

(Hedlund 2006: 7–8, Sommardahl 2012: 15–18, 25–26, 30–31, 36–37.)

Som det framgår av råden betyder klart skrivande alltså inte bara att skribenten tar hänsyn till lexikala och syntaktiska val utan också textens struktur och utseende.

3.1.2 Kritiska aspekter

Klarspråksråden är inte otvetydiga utan de har fått också kritik. När det gäller mottagaranpassningen påpekar Rahm (2014) att den kan vara svår för skribenten eftersom hen inte har kunskap om mottagarens egentliga förkunskaper och intressen. Eftersom orsakerna till varför mottagaren läser en text kan variera är det svårt för skribenten att avgöra till exempel om hen ska presentera informationen brett eller sammanfattat. Rahm frågar därför på vilket sätt skribenten kunde uppnå mottagaranpassning i båda fallen. Han konstaterar att myndigheterna borde tala om mottagaranpassning*ar*. Pluralformen skulle ge begreppet en verklig betydelse som tar hänsyn till att mottagarna är olika. (Rahm 2014: 393.)

Också Wengelin (2015) talar om samma problem med mottagaranpassning då hen behandlar råden enligt vilken skribenten borde undvika ålderdomliga och svårbegripliga ord. Råden kan nämligen sammanfattas så att skribenten ska föredra *vanliga ord* och hur vanligt ett ord är mäter forskare ofta genom att redogöra för hur frekvent ordet är. Frekvens är dock ett lite problematiskt begrepp i detta sammanhang just därför att det finns skillnader mellan individuella språkanvändare. Ett ord som till

exempel är frekvent för en yngre person kan vara mindre frekvent för en äldre person. Vad personen sysslar med yrkesmässigt är också ett exempel på mottagarnas olikhet; till exempel ord som ”föräldrapenning” och ”arbetsförmåga” är sannolikt mycket frekventa för en socialarbetare medan de är betydligt mindre frekventa till exempel för en snickare. Frekvens är ett problematiskt begrepp också därför att det finns skillnader mellan vilka ord som är frekventa i talspråk och vilka som är frekventa i skriftspråk. (Wengelin 2015: 6–7.)

Klarspråksråden baserar sig mest på forskning som redogör för hur människor bearbetar olika språkliga enheter. Ett av anvisningarnas största problem är dock att de undersökningar som ligger bakom råden inte tar hänsyn till vilken kontext de undersökta språkliga enheterna förekommer i. Dessa studier ger nog viktig kunskap om den mänskliga språkbearbetningen men de ger inte nyttig information när det gäller språkliga enheter i kontext. Forskare borde därför ta mer hänsyn till kontexten eftersom där samspelar syntax, semantik samt läsarens uppfattning till exempel om vad som är viktigt. Problematiskt är också att de bakomliggande undersökningarna gäller vår bearbetning av språkliga enheter men inte egentligen hur vi förstår en text. (Wengelin 2015: 13.)

Att ta hänsyn till kontexten då man studerar textens begriplighet är dock inte så enkelt. Om textforskaren nämligen gör flera manipuleringar av texten kan det hända att hen inte längre är säker på vad som bidrar med vad. Hen kan alltså inte riktigt veta vilka faktorer i texten som påverkar begripligheten mest eller i vilka kombinationer de fungerar bäst. Om forskaren istället studerar enstaka fenomen får hen veta någonting om vår textförståelse men samtidigt tappar hen samspelet mellan olika variabler. (Wengelin 2015: 14.)

Också Solomon (1996) konstaterar att klarspråksanvisningar inte tar tillräckligt hänsyn till kontextuella drag. Detta gör anvisningarna endast när skribenten uppmanas fundera på vem som är läsaren. Vad skribenten vet om läsaren leder dock inte automatiskt till att skribenten får veta vad som skulle vara den rätta språkliga strategin. Detta gäller särskilt texter som inte förekommer i vardagliga kontexter. Brist på anvisningar gällande kontextuella drag betonar själva dokumentet och bortser från dess sociala kontext och avsikt. (Solomon 1996: 289.)

Solomons (1996) konstaterande om att man inte lyckas definiera noggrannare vad som avses med klart språk (se 3.1) gäller också Finlands förvaltningslag vars förutsättning om ”sakligt, klart och begripligt språk” inte definierar noggrannare vad som egentligen avses med sådant här språkbruk. Att inte definiera begreppet noggrannare kan vara problematiskt därför att användningen av

begreppet *klarspråk* kan leda till en uppfattning om att det är fråga om en homogen variant av ett språk. På detta sätt bortser man från språklig variation, alltså från faktumet att språket varierar enligt kontexten. Dessutom beror uppfattningen om klarhet både på läsarens förmåga att förstå och på skribentens förmåga att skriva så att dokumentet uppnår sitt syfte. Trots att en text är skriven på klarspråk kan läsaren alltså inte förstå texten om hen saknar nödvändig kunskap. (Solomon 1996: 285.)

Wengelin (2015) tillägger att i diskussionen om klarspråk borde man övergå från att betona *det enkla* till att mer betona *det begripliga*. Mottagarens egenskaper, som till exempel hens bakgrundskunskap, ordförråd och motivation, samt situationen påverkar nämligen sannolikt läsningen mer än undvikandet av vissa enstaka ord och strukturer. Man borde alltså ta mer hänsyn till att hur läsaren tolkar en text beror på *en kombination* av hens bakgrundskunskap och textens ytspråkliga samt textuella drag. Således borde skribenten sträva efter att textens egenskaper aktiverar och bidrar till läsarens bakgrundskunskaper istället för att endast koncentrera sig på att skriva enkelt språk. (Wengelin 2015: 14–15.)

Råden i klarspråksanvisningarna är alltså inte helt obestridliga men både Wengelin (2015: 13) och Solomon (1996: 289) medger att skribenter också kan dra nytta av dem. Samtidigt borde dock skribenten hålla i minnet att alla råd inte nödvändigtvis är giltiga i varje kontext och att de inte stämmer alls i vissa kontexter. Således borde skribenten alltid kritiskt se över dessa råd innan hen tillämpar dem. (Wengelin 2015: 15.)

3.2 Myndighetsspråk

Myndighetsspråk är språk som olika myndigheter använder i sitt arbete. Det finns alltså flera personer som producerar myndighetsspråk och därför kan detta språk samt olika myndighetstexter variera stilmässigt. Med andra ord är det inte fråga om en viss enhetlig språkform utan myndighetsspråk används alltid när man utövar offentlig makt på något sätt. (Tililä 2015: 99.) Typiskt för myndighetsspråk, alltså för texter som myndigheter producerar i sitt arbete, är dock att de består av flera olika texttyper som skiljer sig stilmässigt. Dessa olika texttyper är ofta från olika livsområden som skiljer sig i sitt sätt att använda språk. På detta sätt innehåller myndighetstexter ofta element från språkbruket inom olika livsområden. (Heikkinen, Hiidenmaa & Tililä 2001: 9.)

Som alla texter påverkas också myndighetstexter av språkliga och kulturella förändringar, vilket innebär att de reflekterar betydelser som också är bekanta från annanstans. Texterna har styrts medvetet både av språkvård och av myndigheterna själva. Dessutom präglas myndighetstexterna av allmänna trender typiska för tidsperioden i fråga. (Hiidenmaa 2001b: 35.)

Den nordiska myndighetsspråkvården började i slutet av 1960-talet och under 1970-talet började man tala mera om myndighetsspråk också i Finland. Begreppet *klarspråk* lanserades dock först i början av 1990-talet i Sverige. Så småningom började alla nordiska länder fästa uppmärksamhet på klarspråk och sedan dess har samarbetet mellan nordiska länder i klarspråksfrågor ökat. År 1998 hölls till exempel den första nordiska klarspråkskonferensen och år 2006 antogs *Deklarationen om nordisk språkpolitik.* Där står det till exempel att ”Norden skall eftersträva att vara ledande inom det område som kallas klarspråksarbete, d.v.s. att göra myndighetsspråket tydligare”. (Hiidenmaa 2001a: 29, Nordiska ministerrådet 2007: 85, Nord, Nyström Höög & Tønnesson 2015: 1, 5.) Myndighetsspråkvården är alltså den bakomliggande orsaken till att man har lanserat begreppet *klarspråk* och börjat med klarspråksarbete.

I början av klarspråksarbete av myndighetsspråk koncentrerade man sig mest på språkets begriplighet och klarhet. Bakom diskussionen om svårbegripligheten ligger tanken om språket som ett verktyg för kommunikation. Man tänker att man kan göra språket ”lättare” genom att byta uttryck. Senare har man börjat betrakta myndighetstexter på en mer allmän nivå och skapat bland annat olika anvisningar för bättre myndighetsspråk (se 3.1.1). Språkvården har vidare påverkats av den kritiska lingvistiken som betraktar texter som verktyg för växelverkan och som något som formar sociala roller och identiteter samt skapar betydelser och verklighet. Inom den kritiska riktningen är man dessutom intresserad av möjligheten att förändra praxis. (Hiidenmaa 2001a: 29, 31.)

Tanken om att språket inte bara reflekterar verkligheten utan också skapar den är *en konstruktivistisk språksyn*. Till den språksynen hör tanken om att man kan förändra världen genom att förändra språket men Tiililä (2015) påpekar att detta inte är helt oproblematiskt. Hon förnekar inte den konstruktivistiska språksynen men hävdar att den kan leda till överdrivna tolkningar om maktförhållanden. Som exempel ger hon social- och hälsovården där en del forskare betonar klientperspektivet genom att kräva att patienten alltid ska stå som grammatiskt subjekt i vårdbranschens texter. Genom att kräva att man undviker passivformen eftersom den gör patienten osynlig bortser dessa forskare från språkets möjlighet att uttrycka saker och ting mångsidigt.

Dessutom bortser de från språkets textuella metafunktion som möjliggör att man till exempel kan undvika upprepning genom att utelämna subjektet. (Tiililä 2015: 101–102)

Under de senaste åren har man utvecklat allt mer valida verktyg för att kategorisera texter enligt deras svårighetsgrad; forskare har till exempel kombinerat traditionella läsbarhetsmått med deskriptiva mått på lexikala och syntaktiska variabler. Förutom dessa har forskare även utfört ögonrörelsemätningar samt elektromagnetiska mått av hjärnaktiviteten. Med tanke på framtidens klarspråksforskning konstaterar Wengelin (2015) att det behövs mer användarstudier. Det har nämligen tidigare kommit fram till exempel att olika läsare kan bearbeta en och samma text på olika sätt beroende på deras perspektiv och läsmål. (Wengelin 2015: 4, 6, 15.)

En utmaning för dagens klarspråksarbete inom myndighetsspråkvård är också digitaliseringen. Den gör att medborgarna har allt mer ansvar för att hitta information själv istället för att myndigheten skulle skicka den behövliga informationen direkt till dem. Informationen är också allt mer multimodal, vilket för sin del medför nya utmaningar. Förhållandevis nytt är också ett allt mer mångspråkigt och mångkulturellt samhälle där den mest optimala kommunikationsformen för myndigheter inte längre nödvändigtvis är ett nordiskt, klarspråksbearbetat språk. (Nord, Nyström Höög & Tønnesson 2015: 3–4.)

3.2.1 Varför uppfattas myndighetsspråk som svårbegripligt?

Betydelsen av skrivet språk i myndigheternas arbete har bara vuxit under den senaste tiden och därför kan man utan tvivel konstatera att språk är en av de centralaste faktorerna i myndigheternas arbete. Trots klarspråksarbetet, som alltså pågått sedan slutet av 1960-talet (Nord, Nyström Höög & Tønnesson 2015: 5), blir myndighetstexter dock fortfarande beskyllda för otydlighet. (Hakulinen m.fl. 2009: 170–171.)

Att myndigheter bortser från klarspråksanvisningar beror bland annat på brådska och på att de använder färdiga modeller som bas när de börjar skriva en ny text. Färdiga modeller och standardisering anses vara behövliga eftersom antalet texter har ökat. Också tekniken gör detta möjligt; med hjälp av den kan skribenten sammanställa en text genom att ta bitar ur färdiga textmallar och textfragment. Risken är att texten därför blir fragmentarisk och osammanhängande. (Hakulinen m.fl. 2009: 172.) Dessutom begränsar detta produktionssätt skribentens möjligheter att

göra egna språkliga val enligt hens professionella kompetens. Både enstaka personer och organisationer inom offentlig förvaltning har alltså mycket begränsade möjligheter att påverka deras språkanvändning eftersom de ofta är tvungna att följa vissa regler när det gäller till exempel struktur, rubricering och ordförråd. (Tiililä 2010: 170.)

I textproduktionen deltar alltså oftast flera personer från olika kunskapsdomäner (Lassus 2010: 87), vilket sannolikt också för sin del komplicerar produktionsprocessen. Det kan till exempel hända att personen som deltar i textproduktionen inte läser den slutliga texten i sin helhet. Detta i sin tur kan även leda till att den slutliga texten av misstag innehåller textbitar som inte alls var avsedda att ta med. (Hakulinen m.fl. 2009: 172.)

Organisationer kan även erbjuda språklig utbildning för sin personal. Myndighetstexters produktionssätt med flera moment uppfattas dock inte alltid ordentligt, vilket ofta leder till att organisationer erbjuder språkutbildningar för fel målgrupp: för personer som inte egentligen kan påverka texternas språk. (Tiililä 2010: 171.) En faktor som skulle förbättra språket i myndighetstexter är att personer på organisationens alla nivåer skulle dela samma uppfattning om vad som avses med gott språk. För att detta skulle vara möjligt borde särskilt personer på de högsta nivåerna bli medvetna om sin språkanvändning. På dessa nivåer produceras nämligen de texter som skribenter på lägre nivåer använder för att skapa nya myndighetstexter. (Suominen 2019: 330.)

Bland annat administrativa dokument är myndighetstexter och de anknyter till andra dokument både explicit och implicit. Dessa samband syns i form av konkreta hänvisningar men de kan synas också så att texter anpassar sig till varandra. Mitt material anknyter till exempel till lagen om utkomststöd och inkluderar bland annat hänvisningar till lagen. Hänvisningar och anpassning till andra texter styr processen där man producerar nya texter och är också en orsak till att myndighetstexter ofta uppfattas som svårbegripliga. För att förstå en text borde läsaren uppfatta dess plats i ett nätverk av texter: vilken diskussion dokumentet tillhör, vad man gör med dokumenten, vad man har gjort med de tidigare texterna och vad som följer av ett enstaka dokument. Vad man ska göra med texten och textens ordval blir alltså förståeligt utifrån de bakomliggande texterna och de förklaras inte på nytt i det nuvarande, nya dokumentet. (Hiidenmaa 2001b: 39.)

Att myndighetstexter uppfattas som svårbegripliga beror också på de uttryck som förekommer i dem. Läsaren kan nämligen uppfatta vissa uttryck som svåra eftersom det kanske inte finns ett motsvarande ord i allmänspråket. Detta beror i sin tur på att behovet av ett motsvarande uttryck inte

finns i allmänspråket eftersom allmänspråket och myndighetsspråket talar om ett och samma ämne på olika sätt för att kunna uppnå sina syften. För att kunna behandla ett ärende behöver myndigheten ofta ”översätta” medborgares allmänspråk till sitt eget myndighetsspråk. En kioskägare kan till exempel skriva till myndigheten och uttrycka sitt ärende genom att skriva ”det vore bra att bygga ett stängsel” för att förbättra sin kiosk medan myndigheten yttrar ärendet genom att skriva ”hyresgästen framför strukturella förbättringsförändringar” för att kunna behandla ärendet vidare. (Hiidenmaa 2001b: 39–40.)

I myndighetskommunikation är det på sätt och vis fråga om fackspråklig kommunikation: en organisation anknyter till ett särskilt fackområde och tjänsteinnehavaren representerar denna organisation i sitt arbete. Således är största delen av den interna kommunikationen fackintern kommunikation. Dessutom baserar myndigheternas existens sig på lagen. Lagsynvinkeln tillsammans med det att det är fråga om ett fackområde gör att då myndigheter kommunicerar ”utåt” med medborgare kan de inte förenkla sitt språk för mycket. Att förenkla för mycket innehåller nämligen risken för att informationen kan bli felaktig, vilket i sin tur hotar medborgarens rättsskydd. I vissa fall går det att förenkla mera men det är alltid viktigt att lämna kvar vissa termer och exakta uttryck. Sådana här uttryck är till exempel de direkta lånen från det förhållandevis svåra lagspråket. (Lassus 2013: 160–161.)

3.2.2 Svenska som myndighetsspråk i Finland

Det finlandssvenska klarspråksarbetet har som sagt det svenska klarspråksarbetet som förebild (se 3.2). Detta innebär att finlandssvenska myndighetstexter ofta behöver balansera mellan två världar: den finska i Finland och den svenska i Sverige. Balanseringen är inte alltid lätt eftersom på grund av kulturella och språkliga skillnader kan inte allt bara kopieras från det svenska klarspråksarbetet. (Sommardahl 2010: 1.) Finskan är till exempel majoritetsspråk i Finland, vilket innebär att kulturkontexten där finlandssvenska myndighetstexter produceras gör att texterna är i ständig kontakt med finskan (Tolvanen 2016a: 23). Denna kontakt med finskan påverkar den svenska texten språkligt (Lassus 2010: 221).

Kulturkontexten gör också att största delen av de finlandssvenska myndighetstexterna är översatta från finskan eller att det i produktionsprocessen vid sidan finns en finsk parallell text som skribenterna följer. (Lassus 2010: 27, 221.) Över huvud taget liknar översatta texter ofta de texter

som de har översatts från (Tolvanen 2016a: 22) och om skribenten översätter ”för direkt” från finskan skadar det ofta den svenska versionen. Eftersom finska och svenska är ganska olika språk kan till exempel långa meningar och långa bestämningar framför huvudordet fungera bra i finskan men inte i svenskan. Istället för direkt översättning borde skribenten också fundera på olika alternativ för översättningen av olika substantiverade verb som finskspråkiga myndighetstexter ofta innehåller. (Sommardahl 2012: 86.) Skribenten borde också fästa uppmärksamhet på översättningen av passiv form eftersom det finns beaktansvärda skillnader mellan finsk och svensk passiv (se 2.1.2).

Utgångspunkten i en myndighetstext borde naturligtvis alltid vara att läsaren förstår texten på det språk skribenten har skrivit den, utan att hen behöver stödja sig på en annan språkversion av samma text (Lassus 2017: 99–100). Finskans påverkan samt brådskan som ofta är närvarande i översättningsprocessen kan dock även leda till att läsaren är tvungen att vända sig till den finskspråkiga versionen för att förstå vad som egentligen avses. Då är förutsättningen förstås att läsaren kan finska. Den svaga kvaliteten gäller naturligtvis inte alla finlandssvenska myndighetstexter; till exempel lagtexter och propositioner har ofta hög kvalitet. Dessutom har klarspråksidealen gjort att flera organisationer beaktar kvaliteten mer än tidigare. Detta eliminerar dock inte problemen hos de myndighetstexter som är mycket svåra att förstå. Det finns alltså stora skillnader i kvaliteten mellan olika finlandssvenska myndighetstexter. Naturligtvis är dålig kvalitet i översatta myndighetstexter sällan den enstaka översättarens fel. En god källtext är till exempel en viktig faktor som kan påverka den översatta versionens kvalitet. (Grünbaum 2011: 99, Markelin 2011: 10.)

4 Material och metod

I detta kapitel presenterar jag avhandlingens material och metod. Den huvudsakliga metoden är SFG och jag koncentrerar mig på den ideationella metafunktionen. Dessutom använder jag Edlings (2006) modell för att analysera processdeltagarnas abstraktionsgrad, det vill säga på vilken nivå deltagarna placerar sig på skalan specifik–generell–abstrakt (se 4.2).

4.1 Material

Som material har jag *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd* som Vasa stad har godkänt 1.4.2019. Dokumentet är offentligt och jag har laddat ner det på Vasa stads webbsidor (https://www.vaasa.fi/uploads/2019/05/7324ebf9-tillampningsanvisningar.pdf). Som namnet säger är det fråga om anvisningar som beviljaren tillämpar när hen behandlar ansökningar om kompletterande utkomststöd. Å ena sidan riktar sig tillämpningsanvisningarna alltså till personen som behandlar ansökan men å andra sidan riktar sig anvisningarna också till den sökande. På Vasa stads webbsidor där det berättas om ekonomiskt stöd hänvisas läsaren nämligen till anvisningarna. På webbsidorna står det i samband med anvisningarna att ”här kan du läsa tillämpningsanvisningarna för kompletterande utkomststöd” (Vasa stad).

Ur systemisk-funktionell synvinkel kan relationen mellan kommunikationsparterna alltså ses från två olika håll i mitt material. Å ena sidan är det fråga om en institutionell relation mellan personen som söker kompletterande utkomststöd, det vill säga klienten, och myndigheten som har gett ut anvisningarna. Å andra sidan är det fråga om en mer symmetrisk relation mellan tjänsteinnehavaren som behandlar ansökan och myndigheten som har gett ut anvisningarna. Verksamheten är att informera läsaren om hur kompletterande utkomststöd tillämpas och kommunikationssättet är skrivna anvisningar som finns på webben (se också 2.2).

Jag vill undersöka en kommunal myndighetstext eftersom enligt min granskning finns det mera undersökningar om statliga myndigheters texter. En text som behandlar ekonomiskt stöd vill jag undersöka därför att en person som behöver texten befinner sig i en sorts krissituation. I en sådan situation är det ytterst viktigt att informationen om stödet är lättillgänglig och begriplig. Således har jag valt dessa anvisningar som material eftersom kompletterande utkomststöd är kanske det mest

beaktansvärda ekonomiska stödet som kommunen beviljar och förutom anvisningarna finns det inte så mycket annan information som berättar noggrant om kompletterande utkomststöd. Dessutom är anvisningarna förhållandevis lätta att få tag på eftersom det alltså är fråga om ett offentligt dokument och på Vasa stads sidor hänvisas läsaren till anvisningarna. Ur den sökandes synvinkel är det också viktigt att hen har tillgång till material som beviljaren använder i behandlingsprocessen.

Materialet från Vasa stad har jag valt därför att man kan anse att Vasa med sina cirka 67 600 invånare är en beaktansvärd tvåspråkig kommun i Finland. Andelen finskspråkiga är 68 %, alltså cirka 45 900 personer, och antalet svenskspråkiga 23 %, alltså cirka 15 500 personer, i Vasa. (Statistikcentralen.) Finskan är alltså majoritetsspråk i staden, vilket innebär att finskan mycket sannolikt har påverkat den svenska versionen av anvisningarna. Därför är det viktigt att betrakta just den svenskspråkiga versionen.

Analysen av den ideationella metafunktionen sker på satsnivå och därför räcker det med en förhållandevis kort text som material. Således behandlar jag inte anvisningarna som helhet av utrymmesskäl utan jag analyserar endast det första kapitlet som består av cirka 1800 ord. Jag har valt det första kapitlet därför att det är det mest omfattande kapitlet i anvisningarna både när det gäller innehåll och antalet ord. Temana i kapitlet är nämligen omfattande då de behandlar till exempel både kompletterande utkomststöd på en allmän nivå, barnfamiljer och begravningskostnader medan de övriga kapitlen endast riktar sig till specifika grupper som till exempel studerande eller företagare. Jag antar också att på grund av dess omfång representerar det första kapitlet väl texten som språklig helhet.

Enskilda personer och familjer kan få utkomststöd för att täcka grundutgifter som man har i livet. Meningen med utkomststödet är att hjälpa personer och familjer att klara av tillfälliga ekonomiska svårigheter och att förhindra att sådana svårigheter uppstår. Utkomststödet består av tre delar och av dessa är kommunen ansvarig för kompletterande och förebyggande utkomststöd. Den tredje delen är grundläggande utkomststöd och det ansöks från FPA. Med kompletterande och förebyggande utkomststöd kan man täcka utgifter som inte ingår i det grundläggande utkomststödet. (Folkpensionsanstalten 2019.)

Med tanke på sökanden kan jag göra samma antagande som Lassus (2010) gör i sin avhandling. Detta innebär att då jag talar om sökanden, alltså om den potentiella mottagaren och läsaren av texterna, är jag medveten om att det är fråga om många olika personer med olika bakgrunder. Detta

betyder att de olika sökandena har olika färdigheter att förstå informationen i anvisningarna. En person som har en låg utbildningsnivå kan till exempel ha svårare att tillägna sig abstrakt språk. Dessutom är det klart att ifall personens inkomst är låg eller osäker är hen mer beroende av de olika förmåner som är möjliga att få. (Lassus 2010: 88.) Eftersom låg utbildningsnivå ofta hänger ihop med låga inkomster kan jag anta att en person som har behov av kompletterande utkomststöd ofta kan vara ovan med abstrakta texter. Också därför valde jag en myndighetstext som behandlar just ekonomiskt stöd.

Språkligt är en text alltid ett meddelande från en avsändare till en tänkt läsare. Även om en text i praktiken produceras av enskilda mänskliga skribenter är organisationen där skribenter arbetar och som ger ut texten dess avsändare. Avsändaren är alltså den som har ansvaret för texten. (Tolvanen 2016a: 26.) I denna avhandling innebär detta att även om materialet är skrivet av vissa skribenter kan myndighetsorganisationen, det vill säga Vasa stad, ses som textens egentliga avsändare.

4.2 Metod

Abstraktion beskrivs ofta som mest typiskt för substantiv (Edling 2006: 65). Eftersom deltagarna är de som deltar i eller berörs av det som sker (Holmberg & Karlsson 2006: 73) kan man anse att de är en av de centralaste komponenterna i den ideationella metafunktionen. Därför har jag valt analysera deltagarnas abstraktionsgrad.

För att kunna identifiera deltagarna måste jag först redogöra för processtyper. Jag gör en processanalys också därför att redan som sådan berättar den någonting om textens karaktär. Särskilt uppdelningen i materiella och relationella processer är intressant eftersom materiella processer kan göra texten konkret medan relationella processer ofta anknyter till abstrakt och opersonligt språkbruk. (Holmberg & Karlsson 2006: 113, Karlsson 2011: 23.)

En opersonlig konstruktion betyder ”en konstruktion som beskriver en handling eller en händelse men som inte explicit nämner vem som är inblandad i den” (Tolvanen 2016b: 115). I processtypanalysen gör jag därför skillnad mellan processer i aktiv och passiv form. Jag anser att passiven är viktig när man redogör för textens abstraktion eftersom den ofta förekommer i abstrakta texter. Genom att ta passiven i beaktande kan jag också analysera processernas agentivitet, vilket i myndighetstexternas fall kan karaktärisera textens tillgänglighet. (Holmberg & Karlsson 2006: 114,

171.) Subjektet är nämligen betydande för förståelse (Österlund 2011: 13) och en passiv konstruktion innebär att deltagare görs osynliga av någon anledning (Lassus 2010: 124).

Då man gör en processanalys ska man alltid fundera på hur långt man går. Processanalysen är inte en kategorisering av verb och deras betydelser utan det är en kategorisering av de *processbetydelser* som texten uttrycker. Den starkaste realiseringen av en processbetydelse är verbfrasens huvudverb. Infinitivfraser bär också en processbetydelse men den är dock svagare och inte lika ”ren” eftersom infinitivfrasens processbetydelse också innehåller andra sorts betydelser. (Karlsson 2011: 24.) Därför har jag valt att utelämna infinitivfraser ur min analys och således blir deras processbetydelser osynliga i denna avhandling. Detta betyder att när det till exempel förekommer konstruktioner som ”anses vara” i materialet är huvudverbet ”anses” det enda som jag tar till hänsyn i min analys.

Samtidigt med processanalysen identifierar jag processernas första- och andradeltagare. Deltagarnas abstraktionsgrad analyserar jag med hjälp av Edlings (2006) modell. Hon ser generaliseringen som ett steg mot abstraktion och därför består hennes modell av tre abstraktionsnivåer. Dessa nivåer är (1) specifik, (2) generell och (3) abstrakt. I den första nivån ingår specifika och konkreta personer och objekt samt specifika uttryck i tid och rum. I den andra nivån ingår grupper av specifika och konkreta personer och objekt, grupper av rum och tider samt generaliseringar av personer och objekt. I den tredje nivån ingår abstrakta begrepp och företeelser, egenskaper samt bildliga uttryck. Dit räknar Edling också händelser (*events*). I fråga om händelser betraktar jag dock deras existens i tid, på samma sätt som Lyons (1977: 443, se 2.1). Således kategoriserar jag tidsbundna händelser som generella. Som exempel på olika nivåer ger Edling följande referenter: en specifik flicka (specifik), en text som behandlar flickor i allmänhet (generell) och en text som behandlar barndom (abstrakt). (Edling 2006: 68–70.)

Edling (2006) konstaterar att varje analys av naturliga språkliga data innehåller ett problem och detta problem är att forskaren strävar efter att få verkligheten att gå ihop med en strukturerad form. Detta gör att nivåerna i hennes modell inte är helt entydiga utan det kan förekomma gränsfall; referenter som kunde ingå i två nivåer. Som exempel på ett gränsfall ger Edling följande mening: ”han märkte aldrig varifrån slagen kom, men plötsligt låg han där på marken, försvarslös”. I meningen kan ordet ”slagen” å ena sidan klassificeras som specifikt eftersom slagen äger rum på en viss stund och åtminstone offret kan känna dem. Å andra sidan kan ”slagen” klassificeras som abstrakt eftersom man inte kan röra dem. Dessutom beskriver ordet mer en händelse än ett objekt.

Särskilt i sådana här gränsfall är det viktigt att varje referent analyseras i förhållande till sin kontext (se också 2.1). Edling kategoriserar därför detta ord som abstrakt eftersom meningen förekommer i en kontext där den tillsammans med andra meningar beskriver en serie av olika gärningar och alla dessa andra gärningar utan problem kan kategoriseras som abstrakta. (Edling 2006: 70–71.)

Förutom substantiv finns det också vissa andra element som avses öka textens abstraktionsgrad. Av dessa element är grammatiska metaforer de centralaste och därför analyserar jag också dem i denna avhandling. Här avviker jag dock från Edling som analyserar endast abstrakta grammatiska metaforer. (Edling 2006: 65, 73.) Jag tar nämligen hänsyn till alla grammatiska metaforer eftersom ett av mina syften är att redogöra för deras funktion. Också Halliday (2004) konstaterar att man ofta antar att en grammatisk metafor alltid är det mer komplexa alternativet jämfört med en kongruent form och att olika klarspråksanvisningar verkar rekommendera ett kongruent språkbruk. Han påpekar dock att ju mer man försöker göra specialiserat språk enklare genom att ta bort grammatiska metaforer desto mer svårbegripligt blir språket. Dock konstaterar Halliday att komplexiteten i skrivet språk ofta hänger ihop med lexikalisk täthet som grammatiska metaforer alltså orsakar. (Halliday & Matthiessen 2004: 654.)

När man analyserar grammatiska metaforer borde man alltid tänka på hur långt man ska gå. Detta beror i sin tur på vad man egentligen vill få reda på. (Halliday & Matthiessen 2004: 658.) Jag har valt att analysera endast nominaliseringar som kan packas till processer så att de i sin kongruenta form skulle passa in och fungera i sin kontext. Jag motiverar detta val med tre argument. För det första finns det flera olika typer av grammatiska metaforer (Halliday & Matthiessen 1999: 246–248) och att analysera dem alla är onödigt både med tanke på avhandlingens syfte och av utrymmesskäl. För det andra är de den vanligaste typen av grammatiska metaforer (Halliday & Matthiessen 2004: 656). För det tredje är förtingligandet, som nominaliseringar alltså utgör, ofta den intressantaste typen av grammatiska metaforer att studera då man gör en textanalys. Orsaken är att förtingligandet påverkar hur betydelse uttrycks ganska starkt: till exempel kan deltagare ”försvinna” (se 2.1.3). (Karlsson 2011: 31–32.) Nominaliseringar som skulle uttrycka en kvalitetsbetydelse finns inte i mitt material, vilket endast lämnar kvar nominaliseringar med processbetydelser.

Huvudsakligen är analysen alltså kvalitativ. Jag analyserar även dragens funktioner kvalitativt genom att fundera på vad som kunde vara det andra sättet att uttrycka samma betydelse och ifall det andra alternativet vore enklare och således bättre ur klarspråkets synvinkel. Enkelhet är ju centralt

med tanke på textens begriplighet och tillgänglighet. Jag gör dock även kvantitativ analys då jag i samband med varje utvalt språkligt drag räknar i vilken mån de förekommer i texten.

5 Analys

I detta kapitel presenterar jag undersökningens analys. Jag berättar först om processtyperna som i mitt material är materiella, relationella och verbala. Sedan behandlar jag passiv och efter det presenterar jag deltagare och deras abstraktion. Efter det behandlar jag textens grammatiska metaforer. I varje delkapitel som behandlar de olika utvalda språkliga dragen som påverkar textens abstraktionsgrad redogör jag för i vilken mån och på vilka sätt dragen förekommer samt hur de påverkar texten. Samtidigt tar jag också upp dragens olika funktioner. I det sista delkapitlet belyser jag med hjälp av en exempelmening hur de olika språkliga dragen tillsammans bidrar till textens abstraktion. Jag använder begreppet ”skribent” då jag hänvisar till den person eller de personer som har skrivit texten.

5.1 Processer

Det finns tre olika processtyper i materialet: materiella (66 %), relationella (31 %) och verbala (3 %). Mentala processer finns inte. Sammanlagt finns det 176 processer i materialet.

5.1.1 Materiella processer

Av de 176 processerna är 117 stycken materiella, vilket är 66 %. Materiella processer är således den mest frekventa processtypen i texten. Det finns 37 olika verb som uttrycker en materiell process. Av dessa verb är 6 händelser och 31 handlingar. Eftersom materiella processer har förmågan att konkretisera en text kan man anse att de ofta är förhållandevis lätta att förstå. Med andra ord ökar materiella processer oftast inte textens abstraktion utan de brukar göra en text rörlig och fysisk samt förankra den i tid och rum (Hallesson 2011: 44). I materialet finns det dock endast 27 materiella processer i aktiv form, vilket försvagar processernas konkretion och också bryter mot klarspråksanvisningar.

De mest frekventa materiella processerna är ”bevilja” som förekommer 26 gånger och ”beakta” som förekommer 19 gånger. Målet för ”bevilja”–processerna är alltid ”utkomststöd” eller olika slags kostnader som antingen kan eller inte kan stödas med utkomststöd. ”Beakta”–processerna uttrycker i sin tur vilka aspekter beviljaren tar i beaktande när hen behandlar ansökan. Dessa processer betonar således myndighetens makt över den sökande. Även Tolvanen (2014a: 177) har kommit fram till att ”bevilja”–processen är en mycket typisk auktoritetsmarkör i finlandssvenska myndighetstexter (se 1.3).

Frekventa materiella processer är också ”uppstå” som förekommer 7 gånger samt ”ansöka” som förekommer 6 gånger. ”Uppstå–processen förekommer alltid med deltagaren ”kostnader” och uttrycker således vilka sorts kostnader som påverkar den sökandes möjligheter att få utkomststöd. Målet för ”ansöka”–processerna är utkomststöd som den sökande ansöker om eller olika utgifter för vilka den sökande ansöker om kompletterande utkomststöd. Också förekomsten av ”ansöka”–processen har upptäckts av Tolvanen (2014a: 187) som konstaterar att processen är ett sätt att betona myndighetens makt över den sökande genom att betona att ifall den sökande vill få stöd måste hen ansöka om den (se 1.3).

Den materiella processen ”anse” förekommer 8 gånger i texten och hälften av gångerna förekommer processen tillsammans med infinitiven ”vara” (se ex. 1).

(1) I det kompletterande utkomststödet utesluts inga utgiftsslag, ifall utgifterna anses vara nödvändiga för klienten.

Man kan tänka sig att betydelsen i ”anse”–processen i exempel 1 är att den sökande kan få kompletterande utkomststöd för alla sorters utgifter om de bara är nödvändiga. Således kan man å ena sidan fråga varför skribenten inte bara har skrivit ”är” och alltså för tydlighetens skull valt en enklare verbform som istället för en verbgrupp endast innehåller ett verb. Den nuvarande formen med processen ”anses” betonar dock också beviljarens makt i förhållande till den sökande. Med andra ord uttrycker ”anse”–processen tydligt att någon ska utvärdera ifall utgifterna är nödvändiga innan den sökande kan få stöd. Processen har alltså en interpersonell funktion som betonar beviljarens rättighet och makt att bedöma den sökandes ärende. Att den som anser är beviljaren kan läsaren förstå även om texten inte nämner det explicit (se 5.2).

Den materiella processen ”går” förekommer fyra gånger i materialet och varje gång är det fråga om konstruktionen ”det går” som förekommer tillsammans med en infinitivfras (se ex. 2).

(2) I fråga om lägerkostnader går det i regel att stöda långtids- och återkommande klienter.

Infinitivfraser gör processerna osynliga (Lassus 2010: 173), vilket i exempel 2 betyder att stödjandet är en osynlig process. Tillsammans med den betydelsetomma aktören ”det” är konstruktionen kanske inte den bästa ur klarspråkets synvinkel, eftersom subjektet är viktigt för förståelse (Österlund 2011: 13). Dock kan läsaren förstå aktören, alltså den som stöder, implicit i exempel 2. Meningen blev i alla fall lite tydligare om skribenten satt ut ett subjekt, till exempel ”kommunen”: ”I fråga om lägerkostnader kan kommunen ofta stöda långtids- och återkommande klienter.”

Också den materiella processen ”ingå” förekommer fyra gånger i materialet. I dessa processer är aktören olika sorts utgifter som antingen ingår eller inte ingår i de utgifter som den sökande kan få kompletterande utkomststöd för. Resten av de materiella processerna förekommer 1–3 gånger i materialet. En del av dessa processer uttrycker vad stödens beviljare eller kommunen gör: de till exempel ”bedömer”, ”stöder”, ”ersätter” och ”betalar”. Andra av dessa processer uttrycker i sin tur vad laget säger: till exempel ”ställer” eller ”stiftar”. Dessutom finns det materiella processer som uttrycker vad den sökande ska göra: ”spara”, ”skaffa”, ”återvända”, ”hitta”, ”arbeta”, ”uppgöra”, ”framföra” eller ”uppvisa”. Pengar kan också ”göra” saker: till exempel ”täcka” eller ”överskrida”.

I texten uttrycker materiella processer alltså handlingar och händelser som berättar om villkor för att få kompletterande utkomststöd. Materiella processer uttrycker också vad beviljaren och den sökande har som plikt. De som ”gör” saker i texten är oftast beviljaren, den sökande eller pengar. Dessutom används materiella processer för att åskådliggöra vad som avses med vissa begrepp (se ex. 3).

(3) Som en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden kan anses till exempel långvarigt utkomststöd, en långvarig eller svår sjukdom samt särskilda behov i anslutning till barns hobbyverksamhet.

I exempel 3 åskådliggör alltså referenterna ”långvarigt utkomststöd”, ”en långvarig eller svår sjukdom” och ”särskilda behov i anslutning till barns hobbyverksamhet” nominalgruppen ”som en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden” med hjälp av den materiella processen ”kan anses”.

5.1.2 Relationella processer

Av de 176 processerna är 54 stycken relationella, vilket är 31 %. Relationella processer är således den näst mest frekventa processtypen i texten. Det finns 16 olika verb som uttrycker en relationell process. Av dessa verb är 8 händelser och 8 handlingar. Ur abstraktionens synvinkel är det beaktansvärt att ungefär en tredjedel av textens processer är relationella eftersom relationella processer ofta ökar textens abstraktionsgrad. Orsaken är att relationella processer brukar uttrycka olika tillstånd och relationer (Karlsson 2011: 24).

Den mest frekventa relationella processen är ”vara” som förekommer 17 gånger i texten. Största delen av dessa processer är attributiva, det vill säga de beskriver egenskaper eller vad någon eller något har eller består av. När dessa processer beskriver egenskaper skapar de i några fall samtidigt abstraktion i texten (se ex. 4).

(4) För lagringskostnader går det att bevilja stöd, ifall det finns särskilda motiveringar och lagringstiden är skälig.

Orsaken till att exempel 4 innehåller abstrakta element är adjektiven som bidrar till att göra meningen abstrakt. Adjektiven gör nämligen att även om läsaren förstår betydelsen kvarstår frågan om vad skribenten egentligen avser till exempel med adjektivet ”skälig”. Den sökande kan inte veta detta utan det är beviljaren som bedömer vad som är en ”skälig lagringstid” och denna bedömning kan skilja sig från den sökandes bedömning. Dock fungerar några ”vara”–processer också som åskådliggörande element i texten. I exempel 5 uttrycker ”vara”–processen vad som kan vara en särskild motivering till att få stöd för lagringskostnader.

(5) En dylik grund kan t.ex. vara en fängelsedom eller anstaltsvård.

”Vara”–processen förekommer också några gånger i samband med det opersonliga ”det” och en infinitivfras. I vissa fall gör denna konstruktion meningen någorlunda krånglig. Exempel 6 kan uttryckas enklare till exempel genom att man byter ut konstruktionen ”är det motiverat att beakta” mot ”kan beakta” samt genom att man sätter in subjektet ”kommunen”: ”(Vid beviljande av kompletterande utkomststöd t.ex. för några inköp till hemmet) kan kommunen beakta långvarigt levande genom utkomststöd”.

(6) Vid beviljande av kompletterande utkomststöd t.ex. för några inköp till hemmet är det motiverat att beakta långvarigt levande genom utkomststöd.
(7) Det är även möjligt att bevilja utkomststöd för en tvättmaskin åt barnfria hushåll.

Konstruktionen ”det är” tillsammans med en infinitivfras verkar på sätt och vis göra konstaterandet mjukare. Att det är *motiverat* att beakta någonting eller att det *även är möjligt* att bevilja någonting (se ex. 7) betyder inte att beviljaren nödvändigtvis ska göra så. De valda konstruktionerna betonar beviljarens makt i beslutsfattandet kanske mer än det enkla hjälpverbet ”kan”. Konstruktionen har således en interpersonell funktion som är att betona att varje ansökan bedöms individuellt och att det därför är svårt att ge precisa, konkreta anvisningar till hur det kompletterande utkomststödet tillämpas.

Att relationella processer ofta ökar abstraktion medan materiella processer ofta hänger ihop med konkret språkbruk kommer fram i följande exempel:

> (8) För en vuxen person kan utkomststöd för en cykel beviljas om högst 150 €, ifall personen arbetar eller omfattas av utbildning och p.g.a. detta är i behov av en cykel för resorna.

I exempel 8 innehåller bisatserna som uttrycker villkor tre processer: en materiell process, ”arbetar”, och två relationella processer, ”omfattas (av utbildning)” samt ”är (i behov)”. Den materiella processen ”arbetar” med den konkreta aktören ”personen” är enkel och lätt att förstå. Däremot är den följande relationella processen ”omfattas (av utbildning)” lite krånglig eftersom skribenten kunde uttrycka samma betydelse enklare och tydligare med den materiella processen ”studera”: ”...(ifall personen arbetar eller) studerar...”. I ”omfatta”–processen är alltså relationen mellan de två deltagarna ”personen” och ”utbildning” otydlig eftersom läsaren kan undra ifall ”omfattas av utbildning” betyder något annat än ”studera”. Också den sista relationella processen ”är (i behov)” kunde skribenten uttrycka enklare genom den materiella processen ”behöver”.

Att använda materiella processer istället för relationella i exempel 8 skulle alltså göra meningen tydligare för det första därför att de materiella processerna helt enkelt skulle uttrycka vad en konkret person gör, istället för att uttrycka relationer som de nuvarande processerna gör. För det andra skulle materiella processer förtydliga meningen genom att utelämna onödiga ord; sex ord, ”omfattas av utbildning” och ”är i behov”, blir två, ”studera” respektive ”behöva”, samtidigt som betydelsen kvarstår. Även klarspråksanvisningar råder att skriva kort eftersom texten blir lättare för läsaren att förstå när den endast innehåller sådant som läsaren behöver veta (se 3.1.1).

De följande frekventa relationella processerna i texten är ”beröra” som förekommer 7 gånger, ”ha” som förekommer 6 gånger och ”finnas” som förekommer 5 gånger. I brödtexten förekommer

”berör”–processerna alltid i en bisats och deltagare i processerna är olika sorts utgifter som beviljaren antingen beaktar eller inte beaktar i beslutsfattandet. Beaktandet uttrycks alltså i sin tur i en huvudsats. Förstadeltagaren i ”ha”–processerna syftar alltid till medborgare på något sätt och processerna beskriver deras situation som beviljaren beaktar i beslutsfattandet. Förstadeltagarna i dessa processer är aldrig abstrakta och förhållandet som processerna uttrycker är förhållandevis lätta att förstå (se ex. 9).

(9) Kompletterande utkomststöd för barncyklar beviljas enbart då den nuvarande cykeln blivit för liten och familjen inte har andra bruksdugliga cyklar.

Resten av de relationella processerna förkommer 1–3 gånger i texten. Deltagare i en del av dessa processer är olika sorts utgifter som till exempel ”beror på något” eller ”hör till någonting”. ”Förutsätta”–processen uttrycker beviljarens makt över den sökande eftersom de uttrycker att någonting förutsätts av den sökande. Dessutom uttrycker relationella processer den sökandes situation: hen till exempel ”behöver” någonting. ”Avse”–processen uttrycker i sin tur vad som avses i lagen.

5.1.3 Verbala processer

Av de 176 processerna är endast 5 stycken verbala, vilket är 3 %. Verbala processer är således den mest sällsynta processtypen i texten. Det finns 5 olika verb som uttrycker en verbal process. Av dessa verb är 3 handlingar och 2 händelser. Handlingarna är ”bevisa”, ”intyga” samt ”nämna” och händelserna är ”vara i kontakt” samt ”stå” (i betydelsen ”säga”).

En del verbala processer uttrycker vad den sökande ska göra: söker hen kompletterande utkomststöd för några nödvändiga anskaffningar ska ”köp av materialet intygas på ett pålitligt sätt”. Om föräldrarna har skilt sig och barnet vistas hos den andra föräldern längre än vad föräldrarna har kommit överens om kan kommunen betala matpenning (se ex 10). Då ska föräldern ”bevisa längden på träffen på ett tillförlitligt sätt”. Abstraktion i texten skapas igen genom orden ”pålitligt” och ”tillförlitligt” som alltså uttrycker en kvalitetsbetydelse.

(10) Ifall barnets träff varar längre än det som står i det bekräftade avtalet kan matpenningen betalas åt den träffande föräldern för de dagar som överskrider mängden i avtalet.

Å andra sidan uttrycker en verbal process, ”vara i kontakt”, också myndighetens plikt konkret (se ex. 11). Över huvud taget, bortsett från de kvalitetsbetydelser som jag tagit upp i samband med

exempel 10 och som försvagar textens konkretion, kan man allmänt taget anse att de betydelser som textens verbala processer uttrycker är förhållandevis lätta att förstå. I exempel 12 är till exempel betydelsen som den verbala processen ”nämna” uttrycker lätt att förstå eftersom processens deltagare, ”en separat förfallodag”, är konkret och eftersom själva processen ”nämna” uttrycker att någonting görs konkret.

(11) Ifall den avlidne inte har anhöriga eller andra boutredningsman ska socialarbetaren/socialhandledaren efter att ha fått kännedom om dödsfallet vara i kontakt med den lokala rättshjälpsbyrån.
(12) Ifall en separat förfallodag inte nämns i de fakturor som berör kostnaderna för intressebevakningen anses dessa förfalla i december.

Även om textens verbala processer bidrar till konkretion är det beaktansvärt att endast ett fåtal av textens processtyper är verbala. Således är konkretionen som de skapar i texten liten till sin betydelse. Som exemplen 10, 11 och 12 visar förekommer verbala processer dessutom ofta som del av en längre mening som består av flera processer. Att en lång mening innehåller en förhållandevis lättförståelig verbal process betyder alltså inte att resten av meningen skulle vara lika lätt att förstå.

5.2 Passiv

Av det totala antalet 176 processer står 102 stycken, det vill säga över hälften, i passiv. Av det totala antalet processer utgör 52 stycken händelser, som alltså inte kan vara i passiv. Det finns 124 stycken handlingar, som kan stå antingen i aktiv eller i passiv. Av dessa står dock endast 22 stycken i aktiv. Av de 124 gånger då skribenten har haft möjligheten att välja mellan aktiv och passiv har hen med andra ord valt aktiv endast 22 gånger. Således är passiven mycket frekvent i texten.

I analysen i delkapitlet 5.1 har jag nämnt några förstadeltagare, alltså de som processen utgår ifrån, som olika processer har. Några av dessa deltagare nämner texten inte explicit eftersom processerna är i passiv. Trots detta kan läsaren i vissa fall dock förstå och identifiera de osynliga förstadeltagarna implicit. Med tanke på tillgängligheten är det alltså inte nödvändigtvis en dålig sak att förstadeltagaren är osynlig. I den mest frekventa processen ”bevilja” är till exempel målet alltid ”utkomststöd” (se ex. 13) eller olika slags kostnader som kan stödas med utkomststödet.

(13) För tvättmaskiner beviljas utkomststöd i första hand åt barnfamiljer eller personer med sjukdomar eller funktionsnedsättningar.

Eftersom läsaren vet att kompletterande utkomststöd ansöks från kommunen är hen troligen medveten om att den som beviljar stödet alltid är kommunen. På detta sätt är passivens funktion att undvika onödig upprepning: om skribenten skrev ut aktören explicit i varje mening skulle meningarna bli längre och i värsta fall mer komplexa.

Om läsaren dessutom är myndigheten som ska fatta beslutet och som läser för att kunna tillämpa anvisningarna är hen säkert medveten om att det är hen som är beviljaren. Om läsaren däremot är en medborgare är det troligen inte viktigt för hen vem som beviljar stödet utan det som är viktigt är kriterierna för att stöd beviljas. Således är det i exempel 13 viktigare att veta vem som i första hand beviljas kompletterande utkomstöd för tvättmaskin, inte vem som är beviljaren. Detsamma gäller också till exempel ”beakta”–processer som används för att uttrycka vilka faktorer beviljaren tar i beaktande när hen behandlar ansökan (se ex 14).

(14) Det beaktas, ifall bostadshuset har skäliga byktvättarmöjligheter.

Viktigt är alltså inte vem som beaktar utan vad som beaktas. I exempel 14 kunde dock aktiv form fungera lika bra: meningen kunde också vara till exempel ”Kommunen beaktar, ifall...”.

Det finns dock också processer där passiven försvårar betydelsen och där aktiv skulle vara bättre. Aktiv skulle i vissa fall vara bättre eftersom subjektet skulle bli tydligare för läsaren om skribenten nämnde förstadeltagaren. Processen ”täcka” förekommer till exempel tre gånger i materialet och är alltid i passiv. Aktiv skulle dock vara tydligare i varje fall för det första därför att aktören nämns i meningarna: i ”täcka”–processer är aktören alltid det som förekommer efter ordet ”genom” (se ex. 15). I exempel 15 är aktören ”kompletterande utkomststöd”. Aktören är alltså otydligare för läsaren då den nämns explicit men i en sådan konstruktion att huvudverbet är i passiv.

(15) Exempelvis klassrese-, lägerskole- och kuva[sic!]fotograferingskostnader är utgifter som inte kan täckas genom kompletterande utkomststöd.

För det andra skulle aktiv i exempel 15 vara tydligare därför att meningen skulle bli kortare och således också enklare i aktiv. I aktiv skulle ”täcka”–processen i exemplet 15 nämligen vara: ”...är utgifter som kompletterande utkomststöd inte kan täcka”.

Också processen ”möjliggöra” (se ex. 16) skulle vara bättre i aktiv: ...då hen möjliggör träffen...”, då det vore tydligt att det uppstår kostnader åt närföräldern när *hen* möjliggör träffen. Nu är meningen lite krånglig eftersom det inte uttrycks klart och tydligt att det är just närföräldern som

möjliggör träffen. Att skriva ut aktören ”hen” skapar inte heller upprepning i texten. Lite samma gäller också processen ”utreda” i exempel 17, där passiven gör det oklart vems ansvar det egentligen är att utreda: myndighetens eller den sökandens eller kanske någon annans?

(16) Ifall det åt närföräldern uppstår resekostnader då träffen mellan barnet och distansföräldern möjliggörs ersätts närföräldern för resekostnader enligt billigaste resesätt i regel mot ett betalningsverifikat.
(17) I första hand bör det utredas ifall kläder och/eller skor som behövs p.g.a. särskilda behov exempelvis kan skaffas via handikappservicen eller hälso-/sjukvården.

I exempel 18 avslöjar den systemisk-funktionella analysen ingen aktör men aktören är dock indirekt skriven i meningen.

(18) I undantagsfall kan dock garantiavgiften och/eller flyttkostnader beviljas som kompletterande utkomststöd från kommunens socialsektor enligt prövning.

Man kan nämligen tänka att beviljaren är ”kommunens socialsektor” som i meningen fungerar som den systemisk-funktionella *(plats)omständigheten* (se 2.1.1). Passivkonstruktionen i exempel 18 gör det möjligt att förverkliga klarspråksanvisningen där det viktiga ska komma först och således är en av passivens funktioner i texten också att ordna information. Med tanke på logiskt informationsflöde är det ju viktigt i exempel 18 att det finns vissa *undantagsfall* då utkomststöd för garantiavgiften/flyttkostnaderna beviljas som kompletterande utkomststöd. Att kommunen beviljar det är igen inte lika viktigt eftersom läsaren är medveten om att beviljaren av kompletterande utkomststöd alltid är kommunen.

Beaktansvärt är dock att om skribenten vill placera det viktigaste först med hjälp av passiv form har hen fortfarande en möjlighet att också ange aktören. Då kan hen använda en konstruktion där hen med hjälp av prepositionen ”av” sätter agenten i slutet av satsen istället för att sätta den i början. I materialet förekommer denna konstruktion med processen ”omfatta” (se ex. 19).

(19) Betalning av skulder anses i regel inte vara utgifter som omfattas av utkomststödet.

I exempel 19 kan man dock tänka sig att passivkonstruktionen är onödig. Bäraren ”utkomststödet” ligger ju så nära processen ”omfattas” att skribenten inte egentligen kan motivera den passiva formen med idealet att det viktigaste ska komma först. Att utelämna den passiva formen och istället helt enkelt skriva att ”...utgifter som utkomststödet omfattar” skulle i detta fall vara ett enklare och mer lättförståeligt uttryckssätt.

Hur infinita verb ”packar in” processer syns också i exempel 19. Jag analyserar inte infinita fraser närmare (se 4.2), vilket innebär att i verbfrasen ”anses (inte) vara” i exempel 19 tar jag hänsyn endast till huvudverbet ”anses”. Således uteblir verbet ”vara” från analysen. Trots detta uttrycker verbfrasen två betydelser: någon som anser och någonting som inte är. Inpackningen gör alltså att meningen är kort till sin längd men ganska tung till sitt innehåll. Meningen skulle bli förståeligare om man skulle packa upp den och lämna bort den passiva formen, till exempel: ”Kommunen anser att betalning av skulder inte i regel är utgifter som utkomststödet omfattar”. Med tanke på klarspråksanvisningen om att endast skriva det viktiga kunde man även utelämna hela processen ”anse”: ”Betalning av skulder är i regel inte utgifter som utkomststödet omfattar”.

Att dokument anknyter till andra texter syns i början av materialet där texten konkret hänvisar till lagen om utkomststöd (se ex 20). Således förekommer det processer i passiv form också oberoende av skribentens val. I exempel 20 har skribenten alltså inte valt att använda passiv utan processerna är i passiv därför att textbiten är ett direkt citat från lagen.

(20) Enligt 7 c § i lagen om utkomststöd då kompletterande utkomststöd beviljas, beaktas i behövlig utsträckning särskilda utgifter som omfattar:
1) andra utgifter på grund av boende än de som avses i 7 b §, samt
2) utgifter som på grund av en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden ansetts behövliga för tryggande av försörjningen eller främjande av förmågan att klara sig på egen hand.

I exempel 20 är dock passiven inte den huvudsakliga faktorn som kan göra texten svårbegriplig eftersom läsaren kan förstå aktören implicit. Det skulle också vara svårt att skriva ut en aktör för punkterna ett och två eftersom det är svårt att säga vem som egentligen ”avser” och ”anser” i en lagtext. Man kan dock tänka att aktören är lagstiftaren och att passivens funktion också här är att undvika upprepning. I lagtexten är det emellertid inte viktigt att veta vem som ”avser” och ”anser” utan viktigt är vad som avses och anses. Faktorn som i sin tur kan göra texten svår här är just sambandet mellan tillämpningsanvisningarna för kompletterande utkomststöd och lagen. Vill läsaren veta vad som avses i 7 b § ska hen alltså förstå att det finns i den lag som hänvisas till. Läsaren kan alltså inte hitta informationen i anvisningarna eftersom lagens innehåll inte förklaras i dem.

5.3 Deltagare

Processernas första- och andradeltagare kategoriserar jag alltså enligt deras abstraktionsgrad i grupperna *abstrakt*, *generell* och *specifik*. Abstrakta deltagare är klart den mest dominerande gruppen eftersom det förekommer 165 (66 %) abstrakta deltagare i texten. Antalet generella deltagare är 35 (14 %) stycken medan specifika deltagare förekommer 51 (20 %) gånger i texten. Sammanlagt förekommer det alltså 251 deltagare i textens processer. En deltagare kan bestå av ett enda ord men också av en längre nominalgrupp.

5.3.1 Abstrakta deltagare

Av alla 251 deltagare är 165 stycken abstrakta, vilket betyder att över hälften av textens deltagare är abstrakta. Således ökar deltagarna textens abstraktionsgrad beaktansvärt. En stor del av de abstrakta deltagarna anknyter till ekonomi eller pengar på något sätt; till exempel ”utgifter” som också förekommer i flera olika sammansättningar som ”fritidsutgifter”, ”barnets hobbyutgifter” eller ”löpande boendeutgifter”. Andra typiska deltagare som anknyter texten till ekonomisk diskurs är vidare till exempel ”utkomststöd”, ”understöd” och ”kostnader”. Alla dessa förkommer dessutom också som en del i en sammansättning eller som en del i en nominalgrupp.

Jag kategoriserar alltså dessa deltagare som anknyter till ekonomi och pengar som abstrakta även om de också kunde uppfattas som specifika. När det gäller ”kompletterande utkomststöd” eller ”understöd” är det ju i princip till exempel möjligt att den sökande får utkomststöd eller understöd och tar ut dessa pengar från sitt konto så att hen kan se och röra pengarna konkret. Då är det dock egentligen *pengar* som hen ser och rör och till exempel andra människor kan inte veta att dessa pengar är stöd som personen har fått. Således är det fråga om ett slags begreppsliga uttryck som kräver tolkning. När den sökande läser anvisningarna vet hen sannolikt ungefär vad kompletterande utkomststöd handlar om; alltså att kommunen i vissa fall kan stöda sina invånare ekonomiskt. Oklart kan dock förbli till exempel ifall det är just kompletterande utkomststöd som är den rätta stödformen för den sökande eller om den rätta formen istället är till exempel grundläggande utkomststöd som också nämns i anvisningarna och vars beviljare är FPA.

Dessa begreppsliga uttryck har nog en viktig funktion. Skribenten kan ju egentligen inte undvika dem eftersom de är centrala betydelseförmedlare i samband med temat ”kompletterande utkomststöd”. Det abstrakta begreppet ”kompletterande utkomststöd” innehåller nämligen betydelsen ”pengar som kommunen i vissa fall kan ge dig ifall du inte har tillräckligt med pengar för att klara dig”. Ett sådant här vardagspråkligt uttryckssätt kunde ju inte fungera effektivt; om den nämnda kongruenta betydelsen till exempel alltid ersatte begreppet ”kompletterande utkomststöd” i materialet skulle texten bli ganska tung att läsa. Dessa begreppsliga uttryck hör alltså centralt till myndighetstexters *register* (se 2.2) och därför förekommer de också tätt i mitt material.

Typiska abstrakta deltagare i texten är också nominalgrupper där ett adjektivattribut står framför ett substantiv. I samband med materiella processer visar jag hur målen för ”anse”–processen, det vill säga ”långvarigt utkomststöd”, ”en långvarig eller svår sjukdom” och ”särskilda behov i anslutning till barns hobbyverksamhet”, fungerar som åskådningsmässiga exempel på vad som kan anses ”som en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden” (se ex. 21).

(21) Som en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden kan anses till exempel långvarigt utkomststöd, en långvarig eller svår sjukdom samt särskilda behov i anslutning till barns hobbyverksamhet.

Alla dessa åskådningsmässiga deltagare är dock abstrakta eftersom de kräver tolkning av läsaren. Adjektivattributen väcker med andra ord frågor kring vad som avses med *långvarigt* utkomststöd, *långvarig* eller *svår* sjukdom eller *särskilda* behov. Den sökande kan inte veta svar på dessa frågor utan det är beviljarens tolkning som avgör ifall till exempel den sökandes sjukdom är långvarig eller svår.

Trots att dessa deltagare är abstrakta har de dock förmågan att åskådliggöra, som jag redan har konstaterat, vad som närmare avses med ”särskilda behov eller förhållanden”. Att den sökande inte kan vara helt säker på vad som avses med dem förminskar alltså inte deras ändamålsenlighet. Skribenten kunde inte egentligen göra dessa exempel mer specifika, eller åtminstone skulle det vara mycket svårt. Eftersom varje ansökan behandlas individuellt finns det en mängd olika faktorer som kan räknas som ”särskilda behov i anslutning till barns hobbyverksamhet”. Det skulle alltså vara omöjligt att räkna upp alla möjliga ”särskilda behov” och även om det var möjligt skulle listan säkert vara mycket lång. Dessutom kan en och samma sak räknas som ett särskilt behov i ett fall medan det inte räknas som ett särskilt behov i ett annat fall. Därför måste skribenten och läsaren nöja sig med abstrakta, överordnade begrepp.

En frekvent abstrakt deltagare i texten är också det opersonliga ”det” som förekommer 16 gånger. I flera fall hänger denna betydelsetomma deltagare ihop med passivkonstruktioner, vilket syns bland annat i exempel 22.

(22) Det beaktas, ifall bostadshuset har skäliga byktvättarmöjligheter.

I exempel 22 ersätter det opersonliga ”det” subjektet, som kunde vara till exempel ”kommunen” eller ”beviljaren”. Istället för att skriva ”det beaktas” kunde skribenten alltså skriva ”kommunen/beviljaren beaktar”. Således förekommer deltagaren ”det” ofta i fall där subjektet inte är viktigt för läsaren, när hen kan förstå subjektet implicit eller när det skulle skapa onödiga upprepningar i texten om man skrev ut subjektet.

I samband med processtyper har jag ovanför också visat hur det opersonliga ”det” tillsammans med infinitiven gör vissa processer osynliga. I exempel 23 förblir till exempel processen ”beakta” osynlig. Man kan dock anse att konstruktionen det + infinitiv är en ganska vanlig grammatisk konstruktion och således är dessa konstruktioner förhållandevis lätta att förstå.

(23) Vid beviljande av kompletterande utkomststöd t.ex. för några inköp till hemmet är det motiverat att beakta långvarigt levande genom utkomststöd.

Texten innehåller också några deltagare som jag enligt Edlings (2006) modell kategoriserar som abstrakta men som emellertid kan anses vara ganska vanliga ord och således förhållandevis lätta att förstå. Dessa deltagare hör alltså till läsarens vardagsdomän (se 2.1). Sådana här deltagare är till exempel handlingar som ”barnskötsel” och ”bedömningen” eller några bildliga uttryck som till exempel ”dödsboet”. Andra exempel på abstrakta deltagare som utgörs av vanliga ord är också ”möjlighet” och ”utbildning” vilka alltså inte kan ses eller röras och vilka inte är bundna i tid eller rum men vilka nog säkert är bekanta för läsaren.

5.3.2 Generella deltagare

Av alla 251 deltagare är 35 stycken generella, vilket är 14 %. Således är generella deltagare den mest sällsynta deltagartypen i texten. Typiska generella deltagare är grupper av specifika och konkreta personer och objekt: till exempel ”barn och familjer”, ”klienter”, ”romska kvinnor” och ”de räkningar som berör begravningen”.

Två av alla generella deltagare innehåller dessutom ett adjektivattribut: ”andra *bruksdugliga* cyklar” och ”*långtids- och återkommande* klienter” (mina kursiveringar, se ex. 24 och 25).

(24) Kompletterande utkomststöd för barncyklar beviljas enbart då den nuvarande cykeln blivit för liten och familjen inte har andra bruksdugliga cyklar.
(25) I fråga om lägerkostnader går det i regel att stöda långtids- och återkommande klienter.

Dessa attribut är alltså egenskaper som beskriver det följande substantivet. Enligt Edling (2006) kategoriseras egenskaper som abstrakta och därför är dessa deltagare gränsfall i min analys, det vill säga att jag också kunde kategorisera dem som abstrakta. Jag har dock kategoriserat dessa deltagare som generella eftersom substantivet i båda dessa nominalgrupper är huvudordet och dessa huvudord tydligt är grupper av ett specifikt objekt. Även om dessa kvalitetsbetydelser fortfarande kräver tolkning gällande vad som avses med ”bruksduglig” respektive ”långtids- och återkommande” förstår läsaren vidare implicit med hjälp av kontexten att det är beviljaren vars tolkning är avgörande. Å andra sidan kan dock till exempel uttrycket ”långtidsklient” väcka några frågor hos läsaren: finns det till exempel någon tydligare, tidsbunden definition om vad som avses med ”långtid”?

Typiska generella deltagare är också tidsbundna händelser och processer som till exempel ”barnets träff”, ”begravningen”, ”en flytt till annan ort”, ”montering av tvättmaskinen” och ”transporter av den avlidne”. Som generella deltagare kategoriserar jag också ”FPA” och ”rättshjälpsbyrån” eftersom man kan tänka sig att de består av konkreta människor.

Det förekommer också en deltagare som jag enligt Edlings (2006) modell kategoriserar som generell men som man kan anse anknyta till en speciell, juridisk diskurs. Denna deltagare är ”boutredningsmän” (se ex 26) som alltså är generell därför att begreppet står för en grupp av specifika personer.

(26) Ifall den avlidne inte har anhöriga eller andra boutredningsmän ska socialarbetaren/socialhandledaren efter att ha fått kännedom om dödsfallet vara i kontakt med den lokala rättshjälpsbyrån.

”Boutredningsman” är alltså en begreppslig deltagare som syftar på en person. Deltagaren hör inte till vardagsdomänen, vilket kan försvaga dess tillgänglighet. Av exempel 26 kan man dock se i

vilken kontext deltagaren förekommer och av denna kontext kan man dra slutsatsen att meningen först och främst riktar sig till myndigheten som läser texten, det vill säga inte till den sökande. Myndigheten kan vidare antas förstå väl också dessa begreppsliga uttryck som ligger utanför vardagsdomänen.

5.3.3 Specifika deltagare

Av alla 251 deltagare är 51 stycken specifika, vilket är 20 %. Således är en femtedel av textens deltagare sådana som främjar textens tillgänglighet. De mest typiska specifika deltagarna i texten är specifika och konkreta personer och objekt: till exempel ”barnet”, ”familjen”, ”personen”, ”kläder och skor” och ”barnsits till bilen”. Som specifika deltagare kategoriserar jag också specifika penningsummor, till exempel 400€/år.

I texten har specifika deltagare ofta som funktion att helt enkelt specificera vad som egentligen avses med vissa uttryck (se ex. 27). I exempel 27 specificerar deltagarna ”make/maka”, ”barn”, ”barnbarn”, ”syskon”, ”föräldrar” samt ”mor/farföräldrar” vad som avses med uttrycket ”närståendes begravning”. På detta sätt gör de flesta specifika deltagarna texten mycket konkret och lätt att förstå; exempel 27 visar till exempel att det inte kan bli oklart för läsaren vems begravning är en sådan som den sökande kan få utkomststöd för om hen deltar.

(27) För långvariga klienter kan utkomststöd beviljas för deltagande i en närståendes begravning. Som närstående räknas make/maka, barn, barnbarn, syskon, föräldrar och mor-/farföräldrar.

Största del av de specifika deltagarna är alltså vanliga ord, som bland annat de ovannämnda exemplen. Förutom dessa finns det dock också några specifika deltagare som, på samma sätt som i samband med generella deltagare, anknyter till en specialiserad domän. Dessa deltagare syftar både på specifika personer och specifika objekt. Specifika deltagare som hör till en specialiserad domän och som syftar på en person är ”boutredningsmannen/konkursförvaltaren” och ”förvaltaren av dödsboet”. När det gäller den förstnämnda deltagaren kan läsaren igen av kontexten dra slutsatsen att betydelsen riktar sig först och främst till myndigheten. I fråga om den senare deltagaren kan betydelsen i sin tur lika bra rikta sig till den sökande (se ex. 28).

(28) Förvaltaren av dödsboet kan ansöka om avskrivning eller betalningssänkningar i eventuella sjukhusfakturor genom hänvisning till bouppteckningen.

Eftersom det är fråga om en specialiserad domän kan det vara så att inte alla läsare förstår vad som avses med ”förvaltaren av dödsboet”. Med tanke på textens tillgänglighet är det dock viktigt att förstå vad som avses med deltagaren eftersom kontexten berättar att det endast är hen som kan ansöka om avskrivning eller betalningssänkningar. Å andra sidan kunde man tänka sig att då en person dör är de anhöriga troligen medvetna om vem som är dödsboets förvaltare.

Specifika deltagare som syftar på ett objekt och som hör till en specialiserad domän är ”ett beslut om grundläggande utkomststöd” (se ex. 29), ”omsorgs- och umgängesavtal” (se ex. 30), ”en utredning/kostnadskalkyl över de särskilda behov [sic!] som finns och de utgifter som ansöks för att ersättas” (se ex. 31) samt ”en fritt formulerad ansökan om utnämnande av en konkursförvaltare” (se ex. 32). Dessa deltagare är gränsfall i analysen eftersom de innehåller element som gör att jag också kunde kategorisera dem som abstrakta. Min utgångspunkt i analysen är dock huvudordet; det vill säga ”beslut”, ”avtal”, ”kalkyl” och ”ansökan” samt ett av Edlings (2006) kriterier enligt vilket referenten är specifik om man kan se och röra den. Alla dessa huvudord uppfyller kriteriet.

(29) Detta förutsätter att ett beslut om grundläggande utkomststöd finns.
(30) Ifall omsorgs- och umgängesavtal har uppgjorts och utkomststöd söks för kostnader i samband med träffarna enligt ifrågavarande avtal, bör det för kostnaderna primärt ansökas om grundläggande utkomststöd från FPA.
(31) Vid begäran av kompletterande utkomststöd för klädes- eller skoutgifter ska den ansökande framföra en utredning/kostnadskalkyl över de särskilda behov [sic!] som finns och de utgifter som ansöks för att ersättas.
(32) Åt tingsrätten bör göras en fritt formulerad ansökan om utnämnande av en konkursförvaltare.

Den sistnämnda deltagaren i exempel 32 förekommer igen i en mening som först och främst riktar sig till myndigheten. Det är alltså inte viktigt huruvida den sökande förstår vad ”en fritt formulerad ansökan om utnämnande av en konkursförvaltare” egentligen innebär. Dock lönar det sig att påpeka att även om deltagare som hör till en specialiserad domän förekommer i meningar som inte riktar sig till den sökande är det inte nödvändigtvis alltid tydligt för den sökande att textens ställe inte berör hen. Således kan sådana här deltagare förvirra den sökande om hen inte förstår vad deltagaren egentligen står för.

I exempel 29 kategoriserar jag alltså deltagaren ”ett beslut om grundläggande utkomststöd” som specifik eftersom man av kontexten kan se att beslutet är någonting som finns i någon sorts fysisk form, det vill säga att det inte är fråga om ett abstrakt objekt som endast är uppfattbar i tanken, även om ett beslut också kan vara det i vissa fall. Av exempel 29 kan man dock se att om förutsättningen är att beslutet finns vet läsaren troligen vad som avses med det. Det samma gäller även avtalet i

exempel 30; om den sökande har gjort upp ett omsorgs- och umgängesavtal vet hen vad det är fråga om. Centralt i exemplen 29 och 30 är om den sökande har beslutet eller om hen har gjort upp avtalet. Alternativen är att hen antingen har eller inte har det och således är texten ganska lätt att uppfatta till denna del.

Deltagaren i exempel 31 kan i sin tur väcka frågor hos den sökande: hur gör man till exempel en utredning eller en kostnadskalkyl, finns det något särskilt som man borde ta med i dem? Denna deltagare är viktig att förstå eftersom, som kontexten berättar, är det en förutsättning för att få kompletterande utkomststöd för kläder eller skor.

5.4 Grammatiska metaforer

Det finns 30 stycken grammatiska metaforer i texten och alla dessa packar in en processbetydelse. Jämfört med de andra redan behandlade abstrakta dragen i språket är grammatiska metaforer alltså uppenbart det mest sällsynta draget i texten. Således ökar grammatiska metaforer textens abstraktionsgrad förhållandevis lite.

De mest typiska funktionerna för textens grammatiska metaforer är att de kan bli deltagare i satser genom att uttrycka processbetydelser som ting (se 2.1.3) och samtidigt uttrycker de också information tätt. Tätheten ger vidare grammatiska metaforer ytterligare en funktion och det är möjligheten att i en kort form hänvisa till och sammanfatta det som skribenten har sagt redan tidigare. I exempel 33 förekommer alla dessa funktioner.

(33) Lagen om utkomststöd ställer ingen övre gräns för vad som kan beviljas som kompletterande stöd, utan bedömningen görs från fall till fall genom omdöme.

I exemplet är den grammatiska metaforen alltså ”bedömningen” som packar in processen ”bedöma”. På detta sätt kan bedömningen bli mål för processen ”göra”, vilket i sin tur gör att skribenten kan uttrycka information kortare och således effektivt, jämfört med om skribenten skulle skriva ut processen ”bedöma”, till exempel genom att skriva att ”...utan kommunen bedömer från fall till fall vad som kan beviljas som kompletterande stöd”. Den tätare uttrycksformen som textens grammatiska metaforer ofta möjliggör gör alltså också att skribenten slipper upprepa det hen redan har sagt. Skribenten behöver med andra ord inte två gånger skriva betydelsen ”vad som kan beviljas som kompletterande stöd”.

Även om förtingligandet får processbetydelsens aktör att försvinna kan läsaren ofta förstå aktören implicit av texten. I exempel 33 är aktören för bedömningen osynlig men läsaren kan förstå den implicit; bedömaren är den som beviljar utkomststöd, alltså kommunen. Även om läsaren inte kunde förstå aktören implicit kan man konstatera att det inte är viktigt för läsaren vem som bedömer utan viktigt är att bedömningen över huvud taget sker från fall till fall.

Att packa in processer som grammatiska metaforer gör också att de kan vara en del av en längre nominalgrupp som i sin tur kan fungera som deltagare i en process (se ex. 34 och 35).

(34) Avgifter för eventuell hemtransport och montering av tvättmaskinen ska inkluderas i det beviljade utkomststödet eller också betalas separat.
(35) Åt tingsrätten bör göras en fritt formulerad ansökan om utnämnande av en konkursförvaltare.

I exempel 34 och 35 utgör de grammatiska metaforerna ”montering” respektive ”utnämnande” tillsammans med orden ”tvättmaskinen” respektive ”en fritt formulerad ansökan” andradeltagarna för processerna ”inkluderas” respektive ”göras”.

Med hjälp av grammatiska metaforer kan skribenten alltså uttrycka information tät och således effektivt, jämfört med om hen skrev ut varje process. Att verb görs till substantiv är dock någonting som klarspråksanvisningar uppmanar att undvika eftersom en försvunnen agent kan göra texten svårbegripligare (se 3.1.1). I exempel 36 kan läsaren förstå att agenten för de processbetydelser som finns inpackade i de grammatiska metaforerna ”sökande” och ”uppgörande” är ”boutredningsmannen/konkursförvaltaren” som står i slutet av meningen.

(36) För praktiska uppgifter såsom t.ex. sökande av testamente och uppgörande av bouppteckning ansvarar i detta fall boutredningsmannen/konkursförvaltaren.

Agenten är alltså inte försvunnen, men ett kongruent uttryck ”I detta fall ansvarar boutredningsmannen/konkursförvaltaren för praktiska uppgifter: hen t.ex. söker testamente och gör upp bouppteckningen.” skulle dock vara mycket enklare. Kongruent uttryckt skulle informationen alltså vara annorlunda organiserad på den textuella nivån och den annorlunda organiseringen vore tydligare eftersom satsens subjekt skulle komma tidigare i satsen. Den nuvarande konstruktionen är svårare eftersom den börjar med en lång prepositionsfras och läsaren måste vänta till slutet av meningen innan hen får veta subjektet. I princip kan skribenten alltså med hjälp av grammatiska

metaforer organisera information på den textuella nivån men i detta fall är organiseringen inte en bra motivering för de grammatiska metaforerna.

Det finns också ett annat fall i materialet där grammatiska metaforer gör texten ganska tung och där det kunde ha varit bättre att använda mer kongruent språk för begriplighetens skull (se ex. 37).

> (37) Enligt 7 c § i lagen om utkomststöd då kompletterande utkomststöd beviljas, beaktas i behövlig utsträckning särskilda utgifter som omfattar:
> 1) andra utgifter på grund av boende än de som avses i 7 b §, samt
> 2) utgifter som på grund av en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden ansetts behövliga för tryggande av försörjningen eller främjande av förmågan att klara sig på egen hand.

I exempel 37 står tre grammatiska metaforer efter varandra: ”tryggande”, ”försörjningen” och ”främjande”. Textbiten är tung eftersom det finns mycket information inpackad i en tät form. Med andra ord kan läsaren läsa den korta textbiten ganska snabbt men efter läsningen behöver hen tolka texten för att förstå vad textens innehåll egentligen innebär. Hen kan söka svar till exempel på frågorna som vem som egentligen tryggar, försörjer och främjar. Textbiten i exempel 37 är dock ett direkt lån från en lagtext, vilket betyder att skribenten inte har valt dessa tre grammatiska metaforer själv.

Det finns också fall där man kan anse att grammatiska metaforer är onödiga framför allt därför att de bryter mot klarspråksanvisningen om att endast skriva det nödvändiga som läsaren behöver veta (se 3.1.1) (se ex. 38).

> (38) Kompletterande utkomststöd kan beviljas för att främja barnets delaktighet i utgifter inom handledd hobbyverksamhet då det är fråga om långvarigt klientskap inom utkomststödet eller en långvarig hobby hotas att avslutas p.g.a. familjens ekonomiska svårigheter.
> (39) Betalning av skulder anses i regel inte vara utgifter som omfattas av utkomststödet.

Av den grammatiska metaforen ”delaktighet” i exempel 38 kan läsaren ganska lätt förstå implicit att den dolda aktören i den dolda processen ”delta” eller ”vara med om” är barnet. Med tanke på innehållet i det ovanstående exemplet kan man dock anse att all handledd hobbyverksamhet främjar barnets delaktighet och således är det onödigt att skriva ut ”för att främja barnets delaktighet”. Att det är fråga om just barnets hobby som kan stödas framkommer av den föregående meningen samt av mellanrubriken ”hobbyutgifter för barnen”. Detsamma gäller den grammatiska metaforen ”betalning” i exempel 39. I samband med processanalysen har jag konstaterat att ”anse”–processen är onödig eftersom det är enklare att skriva helt enkelt ”Betalning av skulder är i regel inte utgifter

som utkomststödet omfattar.” Vidare kan man dock konstatera att även den grammatiska metaforen ”betalning” är onödig eftersom läsaren får den nödvändiga informationen också av den enklare formen: ”Skulder är i regel inte utgifter som utkomststödet omfattar”.

5.5 Flera olika språkliga drag tillsammans som abstraktionsskapare

Avslutningsvis i analysdelen vill jag ännu tillsammans behandla de utvalda språkliga drag som jag redogjort för i detta kapitel i tur och ordning. För att göra detta har jag valt en exempelmening genom vilken jag betraktar alla drag. Jag har valt meningen eftersom den innehåller alla drag och därför är mycket komplex. Förutom de utvalda dragen tar jag även hänsyn till meningslängden eftersom det också är ett drag som påverkar tillgängligheten (se 3.1.1) och eftersom exempelmeningen är mycket lång. På detta sätt vill jag ännu belysa hur texten blir relativt svårbegriplig eftersom den innehåller flera olika abstrakta drag.

I texten finns det alltså några punkter där flera olika språkliga drag gör texten mycket abstrakt. Detta syns väl i den valda exempelmeningen (se ex. 40).

> (40) Kostnader som uppstår för minnesstunden eller gravskötselavgifter kan inte beaktas som utgifter då begravningsunderstöd fastställs, eftersom dessa inte direkt berör de kostnader som uppstår för jordfästningen, begravningen eller dödsannonsen och således hör dessa inte heller till de utgifter som beaktas av utkomststödet.

Det ovanstående exemplet består av en lång mening som innehåller sju olika processer. Fem av processerna är materiella: ”uppstår” och ”beaktas” förekommer två gånger och dessutom ingår processen ”fastställs”. De två andra processerna är relationella: ”berör” och ”hör (till)”. Som tidigare nämnts hänger materiella processer ofta ihop med konkretion men i exempel 40 är dessa processer i passiv, förutom processen ”uppstår” som är en händelse och som således aldrig kan vara i passiv. De relationella processerna är i aktiv men som jag redan konstaterat hänger de ofta ihop med en högre abstraktionsgrad. Dessutom är alla deltagare i varje process abstrakta: ”kostnader”, ”begravningsunderstöd”, ”dessa” (som hänvisar till den abstrakta deltagaren ”kostnader”), ”de utgifter” samt ”utkomststöd”.

Förutom lång meningslängd, abstrakta processtyper och deltagare samt passiv innehåller exempelmeningen också två grammatiska metaforer: ”jordfästningen” och ”begravningen”. Å ena sidan kan man konstatera att deras främsta funktion i meningen är att de i en tät form fungerar bra

när skribenten vill räkna upp saker och ting. Å andra sidan kunde det dock i detta fall vara bättre att undvika dessa grammatiska metaforer för tydlighetens skull eftersom meningen redan innehåller en hel del abstrakta drag. Om skribenten vill ta med dem kan man dock konstatera att genom att byta åtminstone några andra av de nämnda abstrakta dragen mot mer konkreta språkliga val skulle meningen bli enklare och således lättare att förstå.

Man kunde uttrycka meningen enklare till exempel på följande sätt (se ex. 41):

> (41) När socialförvaltningen fastställer begravningsunderstöd beaktar den inte kostnader som uppstår för minnesstunden eller gravskötselavgifter som utgifter, eftersom de inte direkt berör de kostnader som uppstår för jordfästningen, begravningen eller dödsannonsen. Således hör de inte heller till de utgifter som utkomststödet kan täcka.

Exempel 41 är tydligare eftersom jag har skrivit ut ett subjekt ”socialförvaltningen” som ”fastställer” och ”beaktar”, det vill säga två passiva former står nu i aktiv form. Subjektet förtydligar meningen eftersom det kan vara okänt för läsaren vem som fastställer begravningsunderstöd. Genom att skriva ut subjektet kan man också organisera informationen på den textuella nivån: meningen är enklare när den börjar med någonting som görs konkret, det vill säga med ”fastställer”. Dessutom har jag gjort om en lång mening till två kortare meningar för att underlätta läsningen. Jag har också bytt den materiella processen ”beaktas”, som står i passiv, mot en materiell process ”täcka” som står i aktiv form eftersom ”täcka”–processens betydelse är tydligare. Läsaren förstår nämligen att den abstrakta deltagaren ”utkomststöd” egentligen betyder ”pengar” och det är lite konstigt att pengar skulle ”beakta” någonting. Orsaken är att även om det är fråga om en materiell process anknyter ”beakta” till att någon tänker eller utvärderar någonting. ”Täcka” är istället en mer konkret process och dessutom kan man anse att det är vanligt i den ekonomiska diskursen att säga att pengar ”täcker” olika slags kostnader.

6 Sammanfattning

I denna avhandling har jag forskat i myndighetsspråkets tillgänglighet genom att redogöra för språkets abstraktion. Som material har jag haft Vasa stads *Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd* som är de anvisningar som utkomststödets beviljare använder när de behandlar ansökningar om kompletterande utkomststöd. I materialet har jag granskat tre olika drag i språket som påverkar en texts abstraktion: processtyper, passiv och grammatiska metaforer. Dessutom har jag redogjort för processdeltagarnas abstraktionsgrad. Samtidigt har jag även redogjort för dragens språkliga funktioner.

Min metod har huvudsakligen varit kvalitativ och baserat sig på den systemisk-funktionella grammatiken med hjälp av vilken jag har identifierat processtyper och deras deltagare. Deltagarnas abstraktionsgrad har jag analyserat med hjälp av Edlings (2006) modell. Med hjälp av SFG har jag också kunnat dela in processerna i handlingar och händelser, vilket har varit intressant för passivanalysen, eftersom händelserna inte kan stå i passiv. Av grammatiska metaforer har jag analyserat nominaliseringar. Dessutom har jag också räknat kvantitativt i vilken mån de utvalda dragen förekommer i texten.

Resultaten visar att de analyserade språkliga dragen oftast bidrar till att öka textens abstraktion och således kan man konstatera att textens abstraktionsgrad är hög. De abstrakta dragen har dock ofta motiverade funktioner, vilket betyder att skribenten inte har försvagat textens tillgänglighet alldeles utan motivering. Trots detta finns det dock också ett antal fall där dragen inte har någon funktion och där kongruent språkbruk hade varit mer tillgängligt. I de följande delkapitlen presenterar jag närmare de mest centrala resultaten av de utvalda språkliga dragens analys, i samma ordning som i analysdelen.

6.1 Sammanfattning av processtyper

Av processtyperna är de klart mest dominerande processerna materiella (66 %) och relationella (31 %). Materiella processer brukar konkretisera en text genom att de gör texten rörlig och fysisk samt förankrar den i tid och rum (se 2.1.1). I texten är dock endast 27 materiella processer av de totala 117 stycken i aktiv. Detta ökar textens abstraktion eftersom när subjektet saknas blir konkretionen svagare (se 2.1.2). I texten har materiella processer som funktion att uttrycka handlingar och

händelser som berättar om villkor för att få kompletterande utkomststöd. De uttrycker också vad beviljaren och den sökande har som plikt. Således betonar flera materiella processer myndighetens makt över den sökande, vilket med andra ord betyder att processer har interpersonella funktioner eftersom de kan påverka textens *ton.* Detta är fallet till exempel i den mest frekventa materiella processen ”bevilja”. De som ”gör” någonting i textens materiella processer är oftast beviljaren, den sökande eller pengar.

Relationella processer bidrar oftast till en ökad abstraktionsgrad eftersom de brukar uttrycka olika tillstånd och relationer (Karlsson 2011: 24). Den vanligaste relationella processen i texten är ”vara” som skapar abstraktion till exempel när skribenten med hjälp av den beskriver egenskaper så att en av processens deltagare är ett adjektiv som alltså kräver tolkning. Med hjälp av processen kan skribenten dock också till exempel åskådliggöra vad något begrepp egentligen betyder.

Den materiella processen ”anses (vara)” och den relationella processen ”det är (+infinitiv)” uttrycker alltid sådan betydelse som skribenten i kortare och således enklare form kunde uttrycka genom verbet ”är” respektive ”kan +infinitiv +agent” (se ex. 42 och 43).

(42) I det kompletterande utkomststödet utesluts inga utgiftsslag, ifall utgifterna anses vara nödvändiga för klienten.
(43) Vid beviljande av kompletterande utkomststöd t.ex. för några inköp till hemmet är det motiverat att beakta långvarigt levande genom utkomststöd.

Jämfört med de kortare former betonar dock konstruktionerna tydligare beviljarens makt över den sökande respektive att ansökningar alltid behandlas som individuella fall. Således kan skribenten genom mer komplexa materiella och relationella processer betona beviljarens makt över den sökande. Både i samband med materiella och relationella processer förekommer det dock också fall där skribenten kunde uttrycka sig enklare och således försvagar hen textens tillgänglighet onödigt.

De verbala processernas andel av alla processer är endast 3 %. Verbala processer har som funktion att uttrycka vad den sökande ska göra eller vad som är myndighetens plikt. Dessa betydelser är förhållandevis lätta att förstå och således ökar verbala processer inte textens abstraktionsgrad. Den konkretion de skapar i texten är dock ganska liten till sin betydelse eftersom verbala processerna är så få.

6.2 Sammanfattning av passiv

Passiv är det mest beaktansvärda enstaka språkliga draget som ökar textens abstraktion. Då skribenten har haft möjligheten att välja mellan aktiv och passiv, det vill säga när det har varit fråga om en händelse som kan stå i passiv, har hen valt aktiv endast 22 gånger av de 124 möjliga gångerna.

Passiven har flera funktioner i texten. I flera fall kan läsaren till exempel förhållandevis lätt förstå vem som är agenten, även om processen står i passiv. I dessa fall är passivens vanligaste funktion att undvika onödiga upprepningar. Den implicita agenten är nämligen oftast den som beviljar utkomststödet. Om skribenten skrev ut denna agent i varje mening skulle meningarna bli längre och klarspråksanvisningarna uppmanar att undvika onödigt långa meningar. Dessutom, när den implicita agenten är beviljaren, är det ofta onödigt för läsaren att veta detta. Det som i sin tur intresserar läsaren är vad beviljaren gör, det vill säga själva processen. Således är en av passivens funktioner också att lämna bort det onödiga.

I några fall är passiv också ett helt naturligt val eftersom det skulle vara svårt eller även omöjligt för skribenten att veta vem som egentligen utför processen. Dessa är dock sällsynta fall i materialet eftersom i de flesta fall kunde skribenten ange agenten om hen ville. Passiven har också en funktion på den textuella nivån då skribenten med hjälp av passiven organiserar information. Med hjälp av passivkonstruktionen kan skribenten på detta sätt förverkliga klarspråksanvisningen om att det viktiga ska komma först.

Å andra sidan är det också möjligt att efter att skribenten genom passiven placerat det viktiga först kan hen fortfarande ange agenten med hjälp av prepositionen ”av” i slutet av meningen. Detta har skribenten gjort i några fall men trots det skulle aktiv form ibland vara bättre. Orsaken är att processen och agenten står efter varandra då motiveringen till konstruktionen inte är att det viktiga kan komma först. Dessutom finns det fall där aktiv form skulle vara bättre eftersom det utelämnade subjektet förblir otydligt för läsaren, även om det vore viktigt för läsaren att veta vem som är agenten. I dessa fall står processen inte heller i passiv därför att skribenten inte skulle veta vem agenten är.

6.3 Sammanfattning av deltagare

Jag kategoriserar processernas deltagare i grupperna *abstrakt*, *generell* och *specifik* enligt deras abstraktionsgrad. Kategoriseringen visar att abstrakta deltagare tydligt är den mest frekventa deltagartypen. Procentuellt fördelar sig deltagarna på följande sätt: abstrakta 66 %, generella 14 % och specifika 20 %. Över hälften av textens alla deltagare är alltså abstrakta och således ökar deltagarna för sin del textens abstraktionsgrad ganska mycket.

Abstrakta deltagare anknyter ofta texten till en specialiserad, ekonomisk domän. Deltagare är också ofta abstrakta därför att de är begreppsliga uttryck som kräver tolkning av läsaren. Begreppsliga uttryck har dock som funktion att uttrycka information effektivt. De förekommer ofta i texten eftersom de hör till registret i myndighetstexter. En del deltagare är abstrakta därför att de innehåller ett adjektivattribut som kräver tolkning. Dessa deltagare har som funktion att fungera som ett slags överordnat begrepp som omfattar olika individuella fall som enstaka ansökningar alltså är. Dessutom är en del deltagare enligt kategoriseringsmodellen abstrakta men samtidigt mycket vanliga ord som hör till läsarens vardagsdomän.

Typiska generella deltagare i texten är grupper av specifika och konkreta personer och objekt. Två av de här generella deltagarna innehåller också ett tolkningskrävande adjektivattribut. Andra typiska generella deltagare i texten är tidsbundna händelser och processer. En generell deltagare anknyter också texten till en specialiserad, juridisk domän.

En femtedel av textens deltagare är specifika och främjar därför textens tillgänglighet. Oftast har de som funktion att specificera vad som avses med vissa uttryck. En del specifika deltagare anknyter dock till en specialiserad domän som inte nödvändigtvis är bekant för alla läsare.

6.4 Sammanfattning av grammatiska metaforer

Grammatiska metaforers inverkan på textens abstraktionsgrad är förhållandevis liten eftersom materialet innehåller endast 30 grammatiska metaforer. Dessutom har de oftast en motiverad funktion. En typisk funktion är att processbetydelserna kan bli deltagare i satsen genom att de uttrycks som ting. Som grammatisk metafor kan en processbetydelse också bli en del av en längre nominalgrupp som i sin tur kan fungera som deltagare i en process. Dessutom kan skribenten med

hjälp av grammatiska metaforer uttrycka information tätt. Möjligheten att uttrycka information tätt är effektiv också när skribenten genom en grammatisk metafor syftar till någonting hen redan har sagt tidigare. På detta sätt slipper hen alltså skriva om det kongruenta, längre uttrycket. Processbetydelsernas deltagare som grammatiska metaforer döljer kan läsaren oftast förstå implicit eller sedan är det inte viktigt för läsaren att veta vem som utför processen.

Det finns dock också några punkter i texten där grammatiska metaforer inte är det bästa valet. På grund av grammatiska metaforer har informationen i en mening organiserat sig så att subjektet kommer först i slutet av meningen, vilket försvagar betydelsens tydlighet. Med kongruent språkbruk hade informationen i sin tur organiserat sig så att betydelsen skulle ha varit tydligare. Grammatiska metaforer försvårar förståelsen också när det finns flera grammatiska metaforer efter varandra i en och samma mening, vilket gör texten tung eftersom det finns mycket information inpackad i en tät form. I texten är denna mening dock ett lån från lagtext och således har skribenten inte valt det själv. Dessutom finns det några fall där grammatiska metaforer är onödiga redan därför att de uttrycker information som inte är nödvändig för läsaren.

7 Diskussion

I detta kapitel diskuterar jag avhandlingen kritiskt. Jag funderar på hur mina metoder har fungerat och om det finns någonting jag kunde ha gjort annorlunda. Jag tar också upp hur mina resultat förhåller sig till min hypotes och till den tidigare forskningen. Jag diskuterar även resultatens betydelse och ger idéer för framtida forskning inom ämnet.

Mina huvudsakliga metoder i denna avhandling, SFG och Edlings (2006) modell, har varit bra verktyg för att reda ut språkets abstraktion. SFG har fungerat väl eftersom med hjälp av den har jag inte bara kunnat identifiera de utvalda språkliga dragen utan också kunnat identifiera dragens funktioner, särskilt när funktionen är att dragen har konsekvenser för språkets textuella och interpersonella metafunktioner. Edlings (2006) modell har i sin tur fungerat väl för att identifiera deltagarnas abstraktionsgrad eftersom modellens kriterier för de olika abstraktionsnivåerna är förhållandevis tydliga. Med tanke på avhandlingens syfte kunde det dock ha varit nyttigt att analysera inte bara deltagarnas utan alla referenters abstraktionsgrad i texten. På detta sätt kunde jag ha fått en ännu bredare uppfattning om textens abstraktion.

Analysen av de abstrakta dragens funktioner har emellertid varit mer subjektiv än identifieringen av de språkliga dragen. Funktioner har jag nämligen först och främst analyserat genom att fundera på andra sätt att uttrycka samma betydelse och det är möjligt att jag inte kunnat identifiera alla möjliga funktioner. Min analys av dragens funktioner visar dock för det första att det i flera fall skulle ha varit tydligare att använda det andra, alternativa sättet att uttrycka samma betydelse. För det andra lyckades jag också identifiera flera funktioner för de abstrakta dragen. Därför kan man konstatera att även metoden för att analysera de abstrakta dragens funktioner har fungerat ganska bra med tanke på avhandlingens syfte.

Med tanke på resultat har min hypotes varit att det finns både omotiverade och motiverade abstrakta språkval i texten. Omotiverade val har jag tänkt skulle finnas bland annat därför att finlandssvenska myndighetstexters språk ofta påverkas av de motsvarande finska versionernas språkbruk. Motiverade abstrakta drag har jag tänkt skulle finnas därför att de analyserade abstrakta dragen också har vissa viktiga språkliga funktioner (se 1.1). Denna hypotes har visat sig vara rätt.

Mina resultat är ganska förväntade eftersom de får stöd av tidigare undersökningar. Hallesson (2011) har till exempel identifierat utrymmeseffektivitet som en funktion för grammatiska

metaforer. Lassus (2010) har i sin tur kommit fram till att materiella processer är den vanligaste processtypen i finlandssvenska myndighetstexter. Tolvanen (2014a) konstaterar att i finlandssvenska myndighetstexter lyfts myndighetens auktoritet fram tydligt via processbetydelser. Dessutom bekräftar även Tolvanens (2016b) undersökning att en av passivens funktioner är att organisera texten på den textuella nivån. En del av de funktioner som jag har identifierat för passiv och grammatiska metaforer kommer också fram i avhandlingens teoretiska bakgrund (se 2.1.2 och 2.1.3).

Att materiella processer dominerar också i mitt material kan bero på att största del av textens materiella processer är handlingar och därför kan stå i passiv. Relationella processer är i sin tur oftast händelser som inte kan stå i passiv (se 2.1.1). Med andra ord kan skribenten ha föredragit materiella processer eftersom hen har velat dölja subjektet, även om detta motiv kan ha varit omedvetet. Eftersom mina resultat också visar att aktiv form i vissa fall skulle förtydliga betydelsen kan man enligt resultaten dra slutsatsen att arbetet med den finlandssvenska myndighetsspråkvården ska fortsätta. Detta bekräftas också av de övriga abstrakta dragen som enligt mina resultat saknar funktion. Med andra ord visar resultaten att det finlandssvenska myndighetsspråket kan förbättras genom att texternas producenter fäster uppmärksamhet på vissa språkliga drag i skrivprocessen.

De identifierade funktionerna för de abstrakta dragen visar i sin tur att även om abstraktion lätt är någonting som endast uppfattas som negativt har dragen flera viktiga språkliga funktioner. Abstraktion är således en viktig språklig resurs. Att jag identifierat omotiverade abstrakta drag visar även att skribenter kan dra mycket nytta av olika klarspråksanvisningar. De identifierade motiverade abstrakta dragen visar i sin tur att det inte alltid är någon idé att lyda klarspråksanvisningar till punkt och pricka. Istället ska skribenten alltid se kritiskt över klarspråksråden innan hen tillämpar dem, vilket också tidigare har bekräftats av till exempel Wengelin (2015) (se 3.1.2).

Avhandlingens utgångspunkt har varit att textens grad av abstraktion kan berätta någonting om dess tillgänglighet (se 1). Med tanke på abstraktion på ordnivån betyder dock det att ett ord uppfyller kriterierna för det som kallas för *abstrakt* inte automatiskt att ordet också skulle vara mycket svårbegripligt. På samma sätt kan ett ord som klassificeras som konkret samtidigt vara förhållandevis svårbegripligt. Vilken domän ordet tillhör kan till exempel påverka dess begriplighet (se 2.1) och således också dess tillgänglighet. Även om abstrakta ord oftast är mindre tillgängliga än konkreta ord är till exempel ”en idé” ett ord som kategoriseras som abstrakt även om det på grund

av sin höga frekvens knappast är svårbegripligt för de flesta läsare. Förutom abstraktionen kunde tillgängligheten därför också studeras utifrån ett begriplighets- eller läsbarhetsperspektiv. Istället för att koncentrera mig på språkets abstrakta drag i texten kunde jag till exempel ha gjort en receptionsforskning genom att redogöra för läsarnas upplevelser av textens begriplighet. På detta sätt hade jag kanske fått reda på till exempel hur textens tillgänglighet beror på läsarens, istället för textens, egenskaper. Detta är därför också någonting som vore intressant att studera i framtiden.

I framtida forskning skulle det vidare vara intressant att till exempel redogöra för sådana språkliga drag som påverkar abstraktion inom de andra metafunktionerna; på interpersonell nivå kunde man till exempel betrakta hur läsaren tilltalas. Ämnet skulle också vara intressant att betrakta ur översättningens synvinkel då forskaren till exempel kunde jämföra språkets abstraktion mellan en svenskspråkig text och dess finskspråkiga motsvarighet. Översättningssynvinkeln är värdefull även med tanke på denna avhandlings resultat som visar att det finlandssvenska myndighetsspråket behöver vidareutveckling.

Referenser

Primärmaterial

Tillämpningsanvisningar för kompletterande utkomststöd. Vasa stad. Tillgänglig: https://www.vaasa.fi/uploads/2019/05/7324ebf9-tillampningsanvisningar.pdf (Hämtad 15.12.2019)

Sekundärmaterial

Edling, Agnes, 2006: *Abstraction and authority in textbooks. The textual paths towards specialized language.* Doktorsavhandling. Uppsala: Uppsala universitet.

Folkpensionsanstalten, 2019. Helheten av utkomststödet. https://www.kela.fi/web/sv/utkomststod-helheten (Hämtad 25.3.2020)

Förvaltningslag 6.6.2003/434.

Grünbaum, Catharina, 2011: Nedslag i finlandssvenskan. I: Hanell, Linnea: *Det går hårt. Finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv. Med kommentarer av Catharina Grünbaum.* Magma-studie. Helsingfors: Gravity Oy, s. 88–101.

Hakulinen, Auli, Kalliokoski, Jyrki, Kankaanpää, Salli, Kanner, Antti, Koskenniemi, Kimmo, Laitinen, Lea, Maamies, Sari & Nuolijärvi, Pirkko, 2009: *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma.* Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

Hallesson, Yvonne, 2011: Abstraktion i en DN-ledare. En analys av processtyper, förstadeltagare och nominal. I: Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.): *Funktionell textanalys.* Stockholm: Norstedts, s. 39–52.

Halliday, M. A. K., 1978: *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning.* London: Edward Arnold.

Halliday M. A. K. & Matthiessen, Christian, 1999: *Construing experience through meaning. A language based approach to cognition.* King´s Lynn: Biddles Ltd.

Halliday, M. A. K. & Matthiessen, Christian, 2004: *An introduction to functional grammar.* 3. uppl. London: Hodder Education.

Hedlund, Anneli, 2006: *Klarspråk lönar sig. Klarspråksarbete i kommuner, landsting och statliga myndigheter.* Regeringskansliet. Justitiedepartementet. Stockholm: Edita Sverige AB. Tillgänglig: https://data.riksdagen.se/fil/E4965102-BCAB-4C23-9B72-138293B83628 (Hämtad 30.10.2019)

Heikkinen, Vesa, Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla, 2001: *Teksti työnä, virka kielenä.* 2 uppl. Helsingfors: Gaudeamus Kirja.

Hellspong, Lennart & Ledin, Per, 1997: *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys.* Lund: Studentlitteratur.

Hiidenmaa, Pirjo, 2001a: Työ ja kieli. I: Heikkinen, Vesa, Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla (red): *Teksti työnä, virka kielenä.* 2 uppl. Helsingfors: Gaudeamus Kirja, s.19–34.

Hiidenmaa, Pirjo, 2001b: Poimintoja virkakielen rekisteristä. I: Heikkinen, Vesa, Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla (red): *Teksti työnä, virka kielenä.* 2 uppl. Helsingfors: Gaudeamus Kirja, s.35–62.

Holmberg, Per & Karlsson, Anna-Malin, 2006: *Grammatik med betydelse. En introduktion till funktionell grammatik.* Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas, 2011: *Funktionell textanalys*. Stockholm: Norstedts.

Kankaanpää, Salli & Piehl, Aino, 2011: *Tekstintekijän käsikirja. Opas työssä kirjoittaville.* Helsingfors: Suomen Yrityskirjat Oy.

Karlsson, Anna–Malin, 2011: Texters ideationella grammatik. I: Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.): *Funktionell textanalys.* Stockholm: Norstedts, s. 21–38.

Lassus, Jannika, 2010: *Betydelser i barnfamiljsbroschyrer. Systemisk-funktionell analys av den tänkta läsaren och institutionen.* Doktorsavhandling. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Lassus, Jannika, 2013: Kultur i myndighetskommunikationen. I: Bihl, Björn, Andersson, Peter & Lötmarker, Lena (red.): *Svenskans beskrivning 32. Förhandlingar vid trettioandra sammankomsten för svenskans beskrivning. Karlstad den 13–14 oktober 2011.* Karlstad: Karlstads universitet, s.156–165.

Lassus, Jannika, 2017: Svenskt myndighetsspråk i Finland. I: Tandefelt, Marika (red.): *Språk i skola och samhälle*. Borgå: Bookwell Ab, s. 97–109.

Lyons, John, 1977: *Semantics: 2.* Cambridge: Cambridge University Press.

Magnusson, Ulrika, 2010: Om definitionen av grammatisk metafor. I: Falk, Cecilia, Nord, Andreas & Palm, Rune (red.): *Svenskans beskrivning 30. Förhandlingar vid Trettionde sammankomsten för svenskans beskrivning. Stockholm den 10 och 11 oktober 2008.* Stockholm: Stockholms universitet, s. 220–228.

Markelin, Lia, 2011: Förord. I: Hanell, Linnea: *Det går hårt. Finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv. Med kommentarer av Catharina Grünbaum.* Magma-studie. Helsingfors: Gravity Oy, s. 8–11.

Martin, J. R, 1993: Technicality and abstraction: Language for the creation of specialized texts. I: Halliday, M. A. K. & Martin, J. R: *Writing science: literacy and discursive power.* London: Falmer Press, s. 223–241.

Mikkonen, Seija, 2019: Selkokieli ja kielellinen saavutettavuus – kohti yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa. I: *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 10/4. https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2019/selkokieli-ja-kielellinen-saavutettavuus-kohti-yhdenvertaisempaa-yhteiskuntaa (Hämtad 26.3.2020)

Nord, Andreas, 2011: *Att göra någon annans text tydlig. Förutsättningar och språkideal vid språkbearbetning av myndighetstext.* Uppsala: Uppsala universitet.

Nord, Andreas, Nyström Höög, Catharina & Tønnesson, Johan, 2015: Klarspråk och klarspråksarbete – ett tema i tiden. I: *Sakprosa* 2/2015.

Nordiska ministerrådet, 2007: *Deklaration om nordisk språkpolitik*. Skive: Arco Grafisk A/S. Tillgänglig: http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:700895/FULLTEXT01.pdf (Hämtad 6.7.2020)

Olovsson, Eva, 2007: Klarspråksarbetet i Sverige. I: Jarvad, Pia & Mørch, Ida Elisabeth (red.): *Klart sprog er godt sprog. Rapport fra en nordisk konference om klarsprog Gilleleje 15.-17. november 2006.* Dansk Sprognævns skrifter 38. Dansk Sprognævn, s.103–112.

Puskala, Jaana, 2009: Var gömmer sig aktörerna i kommunala föredragningslistor? I: Nyström-Höög, Catharina (red.): *Medborgare och myndigheter.* Uppsala: Uppsala universitet, s. 43–51.

Rahm, Henrik, 2014: Medborgaren i centrum? Äldreomsorgens texter i Malmö stads webbplats. I: Lindström, Jan, Henricson, Sofie, Huhtala, Anna, Kukkonen, Pirjo, Lehti-Eklund, Hanna & Lindholm, Camilla: *Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid Trettiotredje sammankomsten för svenskans beskrivning. Helsingfors den 15–17 maj 2013.* Helsingfors: Helsingfors universitet, s. 383–394.

Reuter, Mikael, 2011: Passiv i finskan och svenskan. I: *Språkråd* 1/2011. Statsrådets svenska språknämnd, s.10–11.

Solomon, Nicky, 1996: Plain English: from a perspective of language in society. I: Hasan, Ruqaiya & Williams, Geoff (red.): *Literacy in society.* New York: Addison Wesley Longman, s. 279–307.

Sommardahl, Eivor, 2010: Klarspråk – på svenska i Finland. I: *Klarspråk. Bulletin från Språkrådet.* 4/2010, s. 1.

Sommardahl, Eivor, 2012: *Klarspråk i kommunen – en skrivhandledning.* Helsingfors: Kommunförbundet. Tillgänglig: https://www.sprakinstitutet.fi/files/4968/Klarsprak_i_kommunen.pdf (Hämtad 17.9.2019)

Språkrådet, 2010. *Språkrådets uttolkning av språklagen (2009:600)*, 23 februari 2010.

Statistikcentralen.
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/
(Hämtad 25.3.2020)

Suominen, Riitta, 2019: *Virkatekstin käytettävyys. Pöytäkirjasta verkkotekstiksi ja sosiaalisen median päivitykseksi.* Doktorsavhandling. Tammerfors: Tammerfors universitet.

Svenska akademiens ordlista. Utgiven av Svenska Akademien, 2015. Stockholm: Svenska Akademien.

Svensk ordbok. Utgiven av Svenska Akademien, 2009. Stockholm: Svenska Akademien.

Tiililä, Ulla, 2010: Kielipolitiikka – tietoisten ja tahattomien toimien summa. I: Lappalainen, Hanna, Sorjonen, Marja-Leena & Vilkuna, Maria: *Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan.* Helsingfors: Hakapaino, s.158–175.

Tiililä, Ulla, 2013: Liika abstraktius ja näennäinen konkreettisuus hämmentävät. Institutet för de inhemska språken.
https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_-palstan_arkisto_%282002_2014%29/liika_abstraktius_ja_naennainen_konkreettisuus_hammentavat
(Hämtad 26.2.2020)

Tiililä, Ulla, 2015: Makt genom myndighetsspråk – myt och verklighet. I: *Fra myndig maktspråk til klar kommunikasjon.* Rapport fra Nordisk klarspråkskonferanse Oslo 28.–29. mai 2015, s.99–106.

Tolvanen, Eveliina, 2014a: Auktoritet i finlandssvenska och sverigesvenska myndighetstexter – en studie av lexikogrammatiska val och ergativa roller. I: *Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning*, s. 169–199.

Tolvanen, Eveliina, 2014b: Komplexa nominalfraser i finlandssvenska myndighetstexter. I: *Folkmålsstudier* 52, s. 214–216.

Tolvanen, Eveliina, 2016a: *Myndighetskommunikation på två språk – pensionstexter på svenska och finska i Finland och Sverige i ett systemisk-funktionellt perspektiv.* Doktorsavhandling. Åbo: Åbo universitet.

Tolvanen, Eveliina, 2016b: ”Någon särskild ansökan behöver inte göras.” Opersonliga konstruktioner i myndighetstexter på svenska och finska i Finland och Sverige. I: *Folkmålsstudier* 54, s. 115–141.

Undervisnings- och kulturministeriet. Högskole- och forskningspolitiska avdelningen, 2014: *Klart myndighetsspråk – ett handlingsprogram*. Tillgänglig: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75269/tr03.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Hämtad 17.10.2019)

Vasa stad. Ekonomiskt stöd. https://www.vaasa.fi/sv/bo-och-lev/sociala-tjanster-och-stod-i-vardagen/ekonomi-arbete-och-utkomst/ekonomiskt-stod/ (Hämtad 25.3.2020)

Wengelin, Åsa, 2015: Mot en evidensbaserad språkvård? En kritisk granskning av några svenska klarspråksråd i ljuset av forskning om läsbarhet och språkbearbetning. I: *Sakprosa* 2/2015.

Österlund, Maria, 2011: *Så här skriver du lättläst.* Arkmedia. Tillgänglig: https://www.ll-center.fi/Site/Data/2794/Files/attskrivalattlast-sidor.pdf (Hämtad 13.3.2020)